

**Verbityypit seitsemäsluokkalaisten
suomi toisena kielenä -oppikirjoissa**

Miia Ehrukainen
Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2008

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
EHRUKAINEN, MIIA:
Verbityypit seitsemäsluokkalaisten suomi toisena kielenä -oppikirjoissa
Pro gradu -tutkielma, 71 s.
Suomen kieli
Toukokuu 2008

Tutkielmassa tarkastellaan kolmea uutta peruskoulun seitsemäsluokkalaisten suomi toisena kielenä -oppikirjaa Juttuja ja tuttuja (2004), Sisu 7 – suomea toisena kielenä (2004) ja Suomi 2 – Minä ja arki (2007). Oppikirjoista tutkitaan sitä, miten niissä analysoidaan ja opetetaan suomen kielen verbien taivutustyyppit eli verbityypit. Tutkielma kuuluu suomi toisena kielenä -alaan.

Tutkielmassa esitellään verbien jakautumista verbityyppeihin eri lähteiden mukaan, sekä sitä, miten verbityyppi on lähestytty suomi toisena kielenä -opetuksessa. Tutkielmassa pohditaan myös, voisiko verbityyppiä lähestyä ja opettaa toisin: koko taivutusparadigmaa, taivutusvartaloita ja niiden dynaamisia suhteita tarkkaillen ja analogiaa käyttäen.

Opetussuunnitelman perusteet määräävät, että suomi toisena kielenä -opetuksen tulee tähdätä oppilaan kielenkäyttötaidon vahvistamiseen. Uudet, seitsemäsluokkalaisten suunnatut oppikirjat on tehty kirjantekijöiden mukaan opetussuunnitelman määräyksiä noudattaviksi. Niissä on kielioppia, mutta tavoitteena on viestinnällisyys. Rakenteetkin pyritään saattamaan heti oppilaan kieleen käyttöön.

Oppikirjojen analyysi- ja harjoitusosien havainnointi ja vertailu osoittaa, että totutusta opetustraditiosta ei täysin päästä vielä kukaan eroon. Verbityyppien opettaminen on edelleenkin infinitiivilähtöistä: infinitiivejä luokitellaan verbityyppeihin, infinitiiveistä muodostetaan finiittimuotoja morfofonologisten sääntöjen mukaan ja finiittimuotoja palautetaan infinitiiveiksi.

Tutkimus osoittaa myös, että verbityyppi 1:ssä esiintyvä astevaihtelu korostuu kaikissa oppikirjoissa. Samoin muut astevaihtelua sisältävät verbityypit esiintyvät analyysissä ja harjoituksissa astevaihteluttomia verbejä tärkeämmässä asemassa. Niitä analysoidaan ja harjoitellaan eniten.

Oppikirjojen tehtävät eivät suoranaisesti ohjaa analogian käyttöön, mutta analogian taitoja ja opettajan ohjausta tarvitaan monessa tehtävässä, kun taivutetaan verbejä infinitiivistä persoonamuotoihin. Oppikirjojen entistä funktionaalisemmasta luonteesta huolimatta suomi toisena kielenä -opettajat joutuvat edelleen tekemään itse omille oppilailleen sopivaa materiaalia: kirjojen harjoitukset eivät yksinkertaisesti riitä.

Asiasanat: suomi toisena kielenä -opetus, verbityypit, oppimateriaalit

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TAUSTAA	2
2.1. Suomen kielen oppimisesta ja opettamisesta	2
2.2. Oppimateriaalit suomi toisena kielenä opetuksessa	6
2.2.1. Oppimateriaalien historiaa	6
2.2.2. Oppimateriaalien haasteet peruskoulussa	8
2.3. Tutkimusaineisto	10
2.3.1. Juttuja ja tuttuja	11
2.3.2. Sisu 7 - suomea toisena kielenä	12
2.3.3. suomi2 - Minä ja arki	14
3. VERBITYYPIT	16
3.1. Verbityypit yleisesti	16
3.2. Verbityyppijakojen perusteet	18
3.2.1. <i>kertoa</i>	18
3.2.2. <i>saada</i>	19
3.2.3. <i>tulla</i>	20
3.2.4. <i>haluta, tarvita ja vanheta</i>	20
3.3. Verbityypit ja suomi toisena kielenä -opetus	22
3.3.1. Verbityyppien opettamisesta	22
3.3.2. Kuinka tietoa verbityypeistä käytetään?	25
3.3.2.1. <i>puhua</i>	26
3.3.2.2. <i>saada</i>	26
3.3.2.3. <i>tulla</i>	27
3.3.2.4. <i>haluta</i>	27
3.3.2.5. <i>tarvita</i>	27
3.3.2.6. <i>vanheta</i>	28
3.4. Verbien taivutusmuotojen dynaamiset yhteydet	28

4. VERBIN TAIVUTTAMISEN OPETTAMINEN SEITSEMÄNNEN LUOKAN OPPIKIRJOISSA	34
4.1. Juttuja ja tuttuja - Kielitietoa ja harjoituksia	
suomi toisena kielenä -opiskeluun seitsemäsluokkalaisille	34
4.1.1. Verbityypit	34
4.1.2. Verbin taivuttaminen	37
4.1.3. Yhteenveto	39
4.2. Sisu 7 - suomea toisena kielenä	42
4.2.1. Verbityypit	42
4.2.2. Verbin taivuttaminen	49
4.2.3. Yhteenveto	51
4.3. Suomi2 - Minä ja arki	55
4.3.1. Verbityypit	55
4.3.2. Verbin taivuttaminen	59
4.3.3. Yhteenveto	60
4.4. Havaintoja oppikirjojen verbivalinnoista	63
5. LOPUKSI	66
LÄHTEET	69

1. JOHDANTO

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani kolmea uudehkoa oppikirjaa, jotka on suunnattu suomi toisena kielenä -opetukseen peruskoulun seitsemäsluokkalaisille. Tutkimukseni kohteena ovat erityisesti verbien taivutustyyppit eli verbityypit, ja se, kuinka tätä asiaa tutkimuksen kohteena olevissa oppikirjoissa lähestytään.

Verbityyppien opetustraditio on suomi toisena kielenä -opetuksessa ja oppimateriaaleissa melko vakiintunut. Verbityyppien tunnistaminen, verbien infinitiivimuotojen lajitteleminen verbityyppeihin ja infinitiivimuotojen saattaminen haluttuihin finiittimuotoihin moninaiset morfofonologiset säännöt muistaen ovat verbintaivutusta opiskelevälle kielenoppijalle ja suomenopettajalle opiskelun perussisältöä.

Tutkimuskohteenani on suomen kielen verbityyppien ja verbin taivutuksen morfologisen analyysin ja mallin oppiminen ja opettaminen suhteessa opetustraditioon, uusiin oppikirjoihin ja oppijoita ympäröivään todellisuuteen.

Tarkastelen tutkielmassani verbityyppjä perinteisesti esitettynä kielioppi-kokonaisuutena, mutta myös analogiaan perustuvaa taivutustyyppien oppimista ja sitä, ohjaavatko oppikirjat oppilasta käyttämään analogiaa.

Tutkimuskohteena olevista oppikirjoista tutkin, ovatko verbit, joiden kautta taivuttamista opetetaan ja opetellaan, frekventtejä, ja onko eri verbityyppien esittämisessä otettu huomioon se, että verbityypit ovat keskenään eri tavalla produktiivisia.

Esittelen tutkielmassani myös suomi toisena kielenä -opetuksen ja oppimateriaalien haasteita. Havaintoni opetusjärjestelyistä, opetusryhmistä ja oppimateriaaleista perustuvat liki kymmenen vuoden kokemukseeni suomi toisena kielenä -opettajana Tampereen ja sen lähikuntien peruskouluissa.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTAA

2.1. Suomen kielen oppimisesta ja opettamisesta

Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajataustaiset peruskoulua käyvät suomen kielen oppijat ovat luokkahuoneopetuksen lisäksi jatkuvassa kielikylvyssä. Ympäröivä yhteisö on oikeastaan heidän tärkein ja tehokkain opettajansa. Kaverit, naapurit, opettajat, luokkatoverit, televisio, radio ja internet muokkaavat kehittyvää kielitaitoa vahvasti. Vuorovaikutus oman lähipiirin kanssa kuuluu peruskoululaisen puheessa, intonaatiossa ja sanastossa. Suullinen kielitaito ja tietyn ryhmän puheen ymmärtäminen kehittyvät ensimmäisinä pisimmälle. Mihin S2-opettajaa sitten tarvitaan?

Kielenopetuksen tulee olla arkielämään integroitua ja kommunikointivalmiuksia korostavaa (Silfverberg 1996, 36). Näin oppilaan motivaatio opetukseen pysyy yllä. Moni saattaa kielellisistä alkuvaikeuksistaan selvittyään nimittäin olla sitä mieltä, että *"mä ei tarvii enää tämä suomikerho"*. Suomen kielen opettajan on ensinnäkin osoitettava oppilaalle, että suomessa on kaksi kieltä: se, jota puhutaan, ja se, jota kirjoitetaan. Oppilaan on opittava sekä puhumaan oikein, minkä oppii vuorovaikutuksessa, että kirjoittamaan normitettua yleiskieltä oikein, minkä oppimisessa suomen kielen opettaja on omiaan, koska hän tarvittaessa osaa kertoa *miksi* ja mallien ja harjoitusten kautta vahvistaa oppilaalle *miten*. Lisäksi oppilaan on opittava ja totuttava lukemaan ja ymmärtämään erilaisia tekstilajeja pystyäkseen täysin toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Kaikkien näiden kolmen osa-alueen, puheen, kirjoittamisen ja lukemisen, hallitseminen vaatii oppilaalta paljon. Aineksen purkaminen ja jäsenteleminen ohjatusti voi edistää kielitaitoa suuresti.

Kielioppia voi ja pitää opettaa, jopa lapsille. Kieliopin säännöt pitää vain tarjoilla niin, ettei oppija huomaa opettelevansa tiettyä muotoseikkaa, vaan

erilaisia kielenkäyttötilanteita ja keinoja saada kerrotuksi omia ajatuksiaan ja ilmaista tarpeitaan (Mikkonen 2003: 11).

Kielioppi on kielen opiskelun pohja, varsinkin kun edetään perusasioista eteenpäin. Jokaisella kieliopin säännöllä on jokin syy. Säännöistä on seuraamuksia. Jos kielenoppija ei tiedä sääntöjä eikä varsinkaan osaa käyttää niitä, hänen kielitaitonsa ja kielitajunsa on vaillinainen (Lumme 2003, 121).

Kielen opettaminen kielioppisääntöjen kautta on hankalaa, ellei jopa mahdotonta, oppilaille, jotka eivät ole oppineet analysoimaan kieltä (Hämäläinen 1996: 21). Opetusta ei voi onnistuneesti toteuttaa siten, että esittää liitutaululla tai piirtoheitinkalvolla oppilaille jonkin systeemin, esimerkiksi suomen kielen verbityypit, ja olettaa oppilaiden osaavan soveltaa tietoa käytännössä. Ainakaan peruskoulussa tämä ei ole mahdollista. Parhaisiin tuloksiin päästään, kun ensin tarjotaan aineistoa, jota tutkitaan yhdessä, ja lopuksi, harkinnan ja opetusryhmän mukaan, voidaan nimetä kieliopilliset ilmiöt. Nimeäminen ei siis ole välttämätöntä. Suomen kielen opetuksessa muoto-opin osuus on ollut korostuneessa asemassa, koska muotoja ja vartalonvaihteluja on runsaasti. Näiden muotojen runsauteen tuijottaminen lienee aiheuttanut suomen kielelle sen väärän maineen vaikeana kielenä.

Opetusministeriön vuonna 1993 asettama työryhmä määritteli uudelleen kieliopin opettamisen tavoitteet eri kouluasteilla ja laati ehdotuksen kieliopin opetuksen perusteista. Työryhmä suosittaa mietinnössään myös suomi toisena kielenä -opetukseen avointa asennetta kielioppiin nähden ja kehottaa ajattelemaan kielen rakennetta uudesta näkökulmasta: kielioppi ei ole yhtä kuin suomen kielen morfologian käsikirja. Työryhmän mukaan opetuksessa on päästävä irti tottumuksesta, jossa taivutusmuodot ovat keskeisessä asemassa. Taivutuskaavoja tulisi yleistää ja suosia mallitaivutusta, vaikka myös tietoa rakenteista tarvitaan. Mietinnössä

kehotetaan opettajia rohkeasti kokeilemaan uusia muotoja suomi toisena kielenä -kieliopille. (Kieli ja sen kieliopit 1994, 228–231.)

Vaikka peruskoululaiset suomi toisena kielenä -oppilaat ponnistavat kielellisesti hyvinkin erilaisilta lähtötasoilta, jokaisella tulisi olla peruskoulun loppuun mennessä melko hyvä kielitaito. Opetussuunnitelman perusteissa tavoitteeksi on asetettu *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehyksen* taitotaso B1.1 – B1.2 eli toimivasta peruskielitaidosta sujuvaan peruskielitaitoon (OPS 2004: 96, 286–289).

Opettajan suurena haasteena onkin saada selville, mitä asioita kullekin oppilaalle tulisi opettaa ja missä järjestyksessä. Peruskoulun yläluokilla voidaan olettaa, että oppilailla on ainakin jonkinlainen peruskieliopin tuntemus, jonka varaan voidaan rakentaa uutta tietoa ja taitoa. Koska taitojen lisäksi oppilaiden oppimistyyliä eroavat toisistaan, opettaja pääsee parhaaseen lopputulokseen opettamalla kielioppiasioita monella eri tavalla, samanaikaisesti, heterogeeniselle oppilasjoukolleen: esitellen, purkaen, analysoiden ja teoreettisesti esittäen.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004) määrää, että suomi toisena kielenä -oppimäärän tehtävänä on kehittää oppilaiden suomen kielen taitoa suunnitelmallisesti. Opetuksessa tulee ottaa huomioon, että uuden kielen syvälinen oppiminen vie useita vuosia. Opetuksen lähtökohtana on oppilaan suomen kielen taito, ei luokka-aste, jolla tämä opiskelee. Opetuksessa pitää painottaa viestinnällisyyttä: sanaston kasvattaminen ja rakenteiden harjoittelu kietoutuvat kielitaidon eri osa-alueiden kehittämiseen ja oppijan kulttuuritietouden lisäämiseen. Opetussuunnitelman mukaan opetusmenetelmät ja työtavat tulee valita niin, että oppilas omaksuu oppimisstrategioita, joiden avulla hän pystyy aktiivisesti hyödyntämään koulussa ja koulun ulkopuolella kohtaamaansa kielellistä ja kulttuurista ainesta.

Opetussuunnitelman tavoitteiden asettelussa näkyy selvästi, että suomen kielen opiskelun tavoite on kielenkäyttötaidon vahvistuminen. Tavoitteissa mainitaan erityisesti puheen ymmärtäminen ja keskustelutaidot, eri puhetilanteet ja puherekisterit, erilaisten tekstien ymmärtäminen ja itsenäinen lukeminen, erilaisten tekstien kirjoittaminen, oppimisstrategiat, oman ja suomalaisen kulttuurin vertaileminen ja oman kielitaidon kehittymisen arvioiminen. Kieliopillisia tavoitteita on sen sijaan vain yksi: perusopetuksen kuluessa oppilas oppii kehittämään kielellistä tietoisuuttaan ja kielentuntemustaan. Toisin sanoen valmista kieliopillista tietoisuutta ei tavoitella, kehittymistä kylläkin. Keskeisissä sisällöissä mainitaan suomen kielen rakenteista sanaluokat ja niiden taivuttaminen; verbityypit ja tärkeimmät nimityypit, sija-, persoona- ja aikamuodot sekä modukset p ä ä p i i r t e i s s ä ä n, lauseenjäsenet, nominaalimuotojen ja lauseenvastikkeiden t u n n i s t a m i n e n, lausetyypit ja sanojen johtaminen. (OPS 2004: 94–96.)

Peruskoulun päättöarvioinnissa suomen kielen rakenteiden osaamista ei arvioida sellaisenaan. Kielitaidosta arvioidaan oppilaan kuullun ymmärtämisen taidot, puhuminen, luetun ymmärtäminen ja kirjoittaminen. Rakenteiden hallinta toki vaikuttaa kaikkiin edellä mainittuihin kielen osa-alueisiin. Taitotason B1.2 peruskoulun loppuun mennessä saavuttaneelta oppilaalta edellytetään rakenteiden hallinnasta seuraavaa (OPS 2004: 288–289.):

- 1) Puhuminen: Käyttää monenlaisia rakenteita. Kielioppivirheitä esiintyy jonkin verran, mutta ne haittaavat harvoin laajempaan viestintään.
- 2) Kirjoittaminen: Pystyy kirjoittamaan ymmärrettävää ja kohtuullisen virheetöntä kieltä, vaikka virheitä esiintyy vaativissa rakenteissa - -.

Myöskään 9. luokan vapaaehtoisessa valtakunnallisessa suomi toisena kielenä -kokeessa ei ole erikseen kielioppikoetta, jossa olisi osattava kielioppisääntöjä tai esimerkiksi taivutustyyppjä sellaisenaan. Kielitaitoa mitataan siinäkin siltä pohjalta, kuinka hyvin oppilas osaa käyttää suomen

kieltä kirjallisissa tehtävissä. Rakenteiden hallinta heijastuu kuitenkin kautta linjan kaikissa tehtävätyypeissä. Suomen kieltä siis opetetaan ja arvioidaan sen käyttämisen kautta, funktionaalisesti.

2.2. Oppimateriaalit suomi toisena kielenä -opetuksessa

2.2.1. Oppimateriaalien historiaa

Ensimmäinen painettu ja säilynyt suomen kielen opetukseen tarkoitettu teos oli vuonna 1649 ilmestynyt Turun yliopiston teologian professorin Eskil Petraeuksen *Linguae Finnicae brevis institutio*, kielioppikirja, joka oli tarkoitettu alkeisoppikirjaksi latinantaitoisille ruotsalaisille virkamiehille, jotka oli lähetetty Ruotsin hallinnon yhtenäistämispolitiikan seurauksena Suomen alueelle. Tavoitteena oli, että virkamiehistö oppisi ymmärtämään kansan kieltä. Toinen suomen kielen oppikirja, kirkkoherra Matthias Martiniuksen *Hodegus Finnicus – Eller Finsk Wägvijsare*, ilmestyi 1689. Tuon ajan kieliopelle oli tyypillistä, että kuvattavaa kieltä verrattiin latinaan, jonka kielioppi oli eräänlainen universaalinen kieliopin viitekehys. Sen perusteella esitettiin sijat ja niiden käyttö, aikamuodot, tapaluokat ja muita kieliopin kategorioita. Hyvänä tavoitteena oli kuvata kieltä yksinkertaisesti ja tutuin periaattein. Vuonna 1733 ilmestynyt *Grammatica Fennica*, jonka oli tehnyt niin ikään kirkonmies, rovasti Bartholdus Vhael, oli uudenaikainen siinä mielessä, että se kuvasi suomen kielen ominaispiirteitä vertaamatta niitä latinaan. (Nuutinen 1996, 11, Kieli ja sen kieliopit 1994, 28.)

1870-luvulla ilmestyivät ensimmäiset didaktisesti rakennetut suomen kielen oppikirjat, *Lärobok i finska språket I-II*. Ne oli tarkoitettu Suomen ruotsinkielisten koulujen käyttöön, sillä suomen kieli oli tullut mukaan

niiden virallisiin opetusohjelmiin jo 1840-luvulla. Suomen kielen opetus ei eronnut muiden vieraiden kielten opetuksesta. Keskeistä olivat käännökset suomesta vieraaseen kieleen ja toisin päin. Käännösten lisäksi tärkeänä pidettiin kielioppiharjoituksia. Jo tuolloin suomen kielen opetuksessa havaittiin ongelmalliseksi se tosiasia, että jotkut oppilaat olivat kaksikielisiä eli osasivat suomea ainakin jotenkuten ja jotkut taas opiskelivat suomea vieraana kielenä. (Nuutinen 1996, 12.)

1950-luvulla alettiin Helsingin yliopistossa opettaa suomea englanniksi yliopiston lehtoreille ja opiskelijoille. Tähän tarkoitukseen laadittu Maija-Hellikki Aaltion vuonna 1963 ilmestynyt *Finnish for Foreigners* vakiinnutti asemansa vuosikymmeniksi keskeisenä suomen kielen ulkomaalaisopetuksen oppikirjana. Kyseistä oppikirjaa löytynee vielä tänäkin päivänä hyvin varustelluista kirjakaupoista.

1970-luvulla, peruskoulu-uudistuksen myötä, suomen kielen opetuksessa ja oppimateriaaleissa tapahtui muutoksia, joissa otettiin huomioon suomen kielen erityispiirteet. Koska kaikkien piti opiskella määrättyä kieliä motivaatiosta tai lahjakkuudesta huolimatta, tavoitteissa painotettiin aktiivista kielitaitoa. Oppimateriaalienkin piti muuttua. Samaan aikaan Euroopassa oli havahduttu vierastyöläisten ja pakolaisten kielenoppimisongelmiin ja Euroopan neuvosto aloitti *Modern Languages Project* -hankkeen, joka painotti käsitteellis-funktionaalista lähestymistä kielenoppimiseen (Nuutinen 1996: 13). Lähtökohtana tuli pitää oppijan ilmaisutarpeita ja yleisimpiä käsitteitä. Tältä pohjalta syntyi 1980-luvulla uudenlaista oppimateriaalia suomen kielen opettamiseen, mm. Olli Nuutisen *Suomea suomeksi 1-2*, Eila Hämäläisen *Suomen harjoituksia 1-2* ja Fred Karlssonin *Suomen peruskielioppi*.

80-luvulta tähän päivään suomen kielen opetuksen oppimateriaalia on tullut lisää runsaasti. Peruskoulun yläluokkalaisten suomi toisena kielenä -tunneilla on opettajien askartelemien materiaalien rinnalla käytetty edellä mainittujen Nuutisen *Suomea suomeksi* -oppikirjojen lisäksi Marjukka

Kenttälän *Kieli käyttöön* -oppikirjaa, Silfverbergin *Suomen kielen alkeisoppikirjaa ja jatko-oppikirjaa* sekä Sari Järvisen ja Heli Lumpeen *Lue ja opi suomeksi 1-2* -kirjoja (Mela 2003, 163-164). Käytännössä hyväksi materiaaliksi on osoittautunut myös Kesälukioseuran julkaisema *Tekstitulkki*-kansio. Edellä mainitut oppimateriaalit on tehty aikuisopetukseen. Myös monia muita ansiokkaita tässä mainitsemattomia suomen kielen oppikirjoja toki löytyy vuosien varrelta. Viime aikoina kirjantekijät ovat vihdoinkin havainneet peruskoulujen kasvavan suomi toisena kielenä -opiskelijoiden määrän ja suoraan yläluokkien oppilaille kohdennettua oppimateriaalia on alkanut ilmestyä. Nyt ainakin Opetushallitus ja kaksi kustantajaa, Tammi ja Otava, ovat tehneet tai ovat tekemässä suoraan luokkatasolle seitsemän, kahdeksan ja yhdeksän tarkoitettuja oppikirjoja. Uutta näissä oppikirjoissa on se, että niissä oppilaalla oletetaan olevan jo ainakin kohtalainen suomen kielen taito. Näitä edeltäneet yläluokkalaisille suunnatut Marjatta Karangon ja Ulla Paavilaisen *Tottakai!* ja *Totta kai 2* ovat alkeisoppikirjoja, joita käytetään vain valmistavassa opetuksessa. Aivan ummikkona ei ainakaan Tampereella kukaan tule yläkouluun, edes seitsemännelle luokalle.

2.2.2. Oppimateriaalien haasteet peruskoulussa

Peruskoulussa suomi toisena kielenä -opetusryhmien heterogeenisyys aiheuttaa ongelmia opetuksen järjestelyssä. Esimerkiksi Tampereella yläluokilla oppilaiden valinnaisaineet vaikuttavat ensisijaisesti luokkasijoitukseen, jolloin yhdellä luokalla saattaa olla kielitaidoltaan kovinkin eritasoisia suomi toisena kielenä -oppilaita. Tällöin oppilaat voidaan vain harvoin jakaa suomen tunneille kielitaidon tason mukaisiin opetusryhmiin, sillä S2-tunnit ovat yleensä äidinkielen ja/tai ruotsin kielen tuntien aikana. Siispä opettaja joutuu valitsemaan opettaako hän samalla

tunnilla montaa eri asiaa samanaikaisesti eritasoisille oppilailleen vai valitseeko hän aiheen, jota käsitellään kaikkien oppilaiden kanssa kunkin tasolle sopivalla tavalla. Ensimmäisessä tapauksessa jokaiselle oppilaalle pitäisi hankkia oma oppimateriaali. Toisessa tapauksessa kaikki käyttäisivät samaa oppimateriaalia. Kummassakin tapauksessa valmiin oppimateriaalin kanssa tulee ongelmia.

Jos kukin oppilas käyttää omaa oppimateriaalia, opettaja joutuu valmistelemaan tuntinsa moninkertaisesti. Lisäksi hänen on hallittava oppitunnilla montaa samanaikaista oppimistapahtumaa. Oman lisänsä tilanteeseen tuovat vielä oppilaat, joiden opiskeluvalmiudet ja kyky itsenäiseen opiskeluun voivat olla kovin heikot. Vaikka oppilaita olisikin vain muutama, ja opettajakin olisi eriyttämisen ammattilainen, yläkouluikäisille maahanmuuttajataustaisille oppilaille on ollut vaikea löytää oppimateriaalia, joka olisi kautta linjan oppilaan kielitaitoa kehittävä.

Monesti ongelma on ollut se, että oppimateriaali on liian helppoa. Suomen kielen alkeisopetukseen löytyy kyllä runsaasti hyvää materiaalia, jota voi soveltuvien osien avulla käyttää seitsemäsluokkalaistenkin opetuksessa. Parhaiten nämä alkeiskirjat muutamien lisäosineen sopivat oppilaalle, joka on tullut Suomeen alaluokkien aikana. Kovin monet suomi toisena kielenä - oppikirjat on kuitenkin suunnattu aikuisille oppijoille, mikä näkyy esimerkiksi oppikirjan sanastossa ja tekstien sisällössä. Lisäksi oppikirjojen hallitseva tehtävätyyppi on toistoon perustuva drilliharjoitus, joka toki toisinaan on omiaan vahvistamaan opittavaa asiaa, jopa ohjaa analogian käyttöön muotojen osalta.

Useimmiten ongelma seitsemäsluokkalaisten maahanmuuttajataustaisen oppilaan suomen kielen opetuksessa on se, että oppilas on niin sanotusti "liian hyvä". Mitä kauemmin lapsi tai nuori on elänyt suomenkielisessä ympäristössä, sitä parempi hänen arjessa käyttämänsä puhekieli luonnollisesti on. Tämä tarkoittaa sitä, että moni s2-oppilas puhuu

hämmentävän sujuvasti, joka saa ihmiset, oppilaan itsensä mukaan lukien, luulemaan, että kielitaidon kaikki osa-alueet ovat erinomaisia. Sujuvan puheen lisäksi perussanasto on monilla hyvin kehittynyt. Tällaiselle oppilaalle suomen kielen oppikirjat ovat liian helppoja. Kirjat eivät ole motivoivan haasteellisia. Tekstit saattavat olla ihan liian helppoja ja yksinkertaisia sekä monet rakenneharjoitukset itsestään selviä. Tietysti oppilaiden välillä on eroja. Mikä on yhdelle helppoa, on toiselle epävarmaa.

Suomi toisena kielenä -opetuksen todellisuus peruskoulun yläluokkien opetuksessa on ollut ja lienee edelleenkin sitä, että suomi toisena kielenä -opettaja toimii salapoliisina, joka etsii oppilaittensa kielitaidon aukkoja ja etsii sekä tekee itse kullekin oppilaalle tai opetusryhmälle sopivaa oppimateriaalia käyttämällä lähteenään autenttisia tekstejä kuten sanoma- ja aikakauslehtiä ja reaaliaineiden oppikirjojen opetustekstejä.

Opetussuunnitelmauudistusten myötä 2000-luvun aikana on alkanut ilmestyä suomi toisena kielenä -oppimateriaalia, joka on rohkeasti suunnattu tietylle luokkatasolle. Alaluokkien materiaalia hallitsevat vielä ns. finskan oppikirjat eli ruotsinkielisille suunnatut suomen kielen oppikirjat ja eri kustantajien äidinkielen opetukseen tarkoitetut ns. E-kirjat, jotka on tarkoitettu erityisopetukseen ja erityisluokkien oppilaille. Toki muutama M-kirjakin on ilmestynyt. M-kirja on tarkoitettu maahanmuuttajataustaiselle oppilaalle, joka opiskelee suomi toisena kielenä -oppiainetta samanaikaisesti samassa luokkatilassa, jossa muu luokka opiskelee äidinkieltä saman kustantajan äidinkielenkirjasta.

2.3. Tutkimusaineisto

Tarkastelen tässä tutkielmassa kolmea suomi toisena kielenä -oppikirjaa, jotka on suunnattu tarkasti seitsemäsluokkalaisille suomen kielen oppijoille. Vuonna 2004 ilmestyivät Opetushallituksen kustantama **Juttuja ja tuttuja**

ja Tammen kustantama **Sisu 7 - suomea toisena kielenä**. Vuonna 2007 kustannusosakeyhtiö Otava julkaisi oppikirjan **Suomi2 - Minä ja arki**.

2.3.1. Juttuja ja tuttuja

Opetushallituksen kustantama Juttuja ja tuttuja -kirja (2004) käsittää kaksi eri nidettä. Kirjantekijät Paula Konsti, Helena Korpela, Anne Luusalo ja Riitta Ufacik ovat nimenneet tekstejä sisältävän osan **Juttuja ja tuttuja - Suomea toisena kielenä seitsemäsluokkalaisille oppikirjaksi**. Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena oleva **Juttuja ja tuttuja - Kielitietoa ja harjoituksia suomi toisena kielenä -opiskeluun seitsemäsluokkalaisille** on taas harjoituskirja.

Oppikirjassa on 25 kappaletta, 152 sivua, jotka kertovat kuvitteellisesta monikulttuurisesta seitsemännestä luokasta. Kappaleissa käsitellään kouluun, vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyviä asioita. Kirjantekijöiden mukaan tekstikappaleet esittelevät nuorten omaa elämää ja monimuotoistuvaa suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa. Jokaisessa kappaleessa on muutamien sivujen tekstiosuus, jonka jälkeen on keskeinen sanasto. Kappaleisiin liittyy myös luetunymmärtämiskysymyksiä ja keskustelunaiheita. Kielioppia ja rakenteita oppikirjassa ei käsitellä lainkaan.

Harjoituskirja on tekijöiden mukaan suunnattu sellaisille eri kieli- ja kulttuuritaustaisille oppilaille, joilla on jo melko laaja sanavarasto ja suomen kielen perusrakenteiden tuntemus. Vaikka kirjan kannessa lukee "seitsemäsluokkalaisille", harjoituskirjaa voivat tekijöiden mukaan käyttää kaikenikäiset. Juttuja ja tuttuja -harjoituskirja liittyy vain löyhästi oppikirjaan, joten sitä voidaan kirjantekijöiden mukaan hyvin käyttää oppikirjasta erillään.

Harjoituskirjassa on 224 sivua, jotka on jaettu viiteen suurempaan lukuun ja kahteen taulukkoon. Luvut ovat Suomen kieli maailman kielten joukossa, Perustaitojen kertausta, Oikeakielisyyttä, Sanaluokat ja Sijamuodot. Taulukoina esitellään verbi- ja nimityyppit. Kirjantekijöiden mukaan kirja noudattaa vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteita.

Kirjan alussa kerrataan alaluokilla oletettavasti opiskellut perustaidot. Varsinaisen seitsemännen luokan opetuksellisen sisällön muodostavat oikeakielisuus, sanaluokat ja sijamuodot. Kielitieto on harjoituskirjassa tietolaatikoissa, joiden jälkeen on runsaasti harjoituksia vaikeutuvassa järjestyksessä. Harjoituksia ei ole tarkoitus tehdä kaikkia, vaan kirjantekijät ovat ottaneet huomioon heterogeeniset opetusryhmät ja pyrkineet järjestämään jokaiselle oppilaalle tarkoituksenmukaista ja mielekästä tehtävää.

Oppikirjan rakenteellisen annin lisäksi tavoitteena on kasvattaa oppilaan sanavarastoa harjoituskirjan tehtävienkin avulla. Kirjantekijät kehottavat s2-opettajia tekemään yhteistyötä oppilaiden oman äidinkielen opettajien kanssa vertailutehtävissä ja uusien sanojen opiskelussa.

Tämän tutkielman tarkemmasta kohteesta, verbeistä, kirjassa on teoriaa, analyysiä ja tehtäviä yhteensä 30 sivua.

2.3.2. Sisu 7 - suomea toisena kielenä

Kustannusosakeyhtiö Tammen **Sisu 7 - suomea toisena kielenä** -oppikirja (2004) kulkee rinnan suomi äidinkielenä -opetukseen tarkoitetun samannimisen äidinkielen oppikirjan kanssa. S2-oppikirja on tekijöidensä Susanna Huhdan ja Sanna Voipion mukaan rakennettu niin, että se toimii sekä pelkästään äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilla opiskelevan maahanmuuttajataustaisen oppilaan eriyttävänä kirjana että oppikirjana erillisillä suomi toisena kielenä -oppitunneilla. Sisu 7 - suomea toisena

kielenä -kirjan rinnalla oletetaan kuitenkin käytettävän Sisu-äidinkielen kirjaa, sillä monet S2-kirjan tehtävistä viittaavat äidinkielen kirjan tehtäviin tai teksteihin. Toisin sanoen S2-kirja noudattelee sisällöltään äidinkielen oppisisältöjä.

Sisu 7 - suomea toisena kielenä -kirjassa, joka on yhdistetty työ- ja oppikirja, on 161 sivua. Kirjan sisältö on jaettu kuuteen lukuun, joiden jälkeen ovat vielä liitteet ja kieliopillinen asiahakemisto. Luvut ovat Suomen kieltä oppimaan, Tekstien äärellä, Kieli hahmottaa maailmaa, Viestejä ihmiseltä ihmiselle, Tiedon maailma: tiedonhakua monikielisesti ja Erilaisia tekstejä kirjoittamaan.

Kirjantekijät huomauttavat, että oppikirja ei ole pelkästään kielioppikirja, vaikka luku Kieli hahmottaa maailmaa onkin teoksen laajin, kaikkiaan yli sata sivua. Tekijöiden mukaan kirja on enemmänkin käsikirja kuin harjoituskirja, ja siksi sen toivotaan jäävän kullekin oppilaalle omaksi. Tähän käytännössä päädytäänkin, sillä tehtävät tehdään kirjaan.

Opetussuunnitelman perusteiden vaatimusten mukaan kirjassa on otettu huomioon kielen kaikki osa-alueet, jottei opiskelu jäisi pelkästään rakenteiden varaan. Kirja ohjaa oppilaita tutustumaan jokapäiväisestä ympäristöstä löytyvään kielenainekseen: kaunokirjallisuuteen, lehtiteksteihin, oppikirjateksteihin ja keskusteluihin. Oppilaita ohjataan myös omatoimiseen kielen sääntöjen päättelemiseen ja sanaston kartuttamiseen, kuten myös aktiiviseen ymmärtävään lukemiseen ja sanakirjan käyttöön.

Oppilasaineuksen heterogeenisuus on otettu huomioon opettajanoppaassa, jossa on suomi toisena kielenä -opettajille kerätty luettelo saatavilla olevasta oppimateriaalista ja lähdeoteoksista sekä verkkomateriaaleista.

Tämän tutkimuksen tarkemmasta kohteesta, verbeistä, oppikirjassa on teoriaa, analyysiä ja tehtäviä yhteensä 47 sivua.

2.3.3. Suomi2 - Minä ja arki

Tutkimusaineiston uusin oppikirja, Otavan **Suomi2 - Minä ja arki** (2007) on tekijöidensä Kaisa Tukian, Eija Aallon, Peppi Taalaksen ja Sanna Mustosen mukaan suunnattu "nuorille suomen kielen opiskelijoille". Kolmiosaisen Suomi2-sarjan ensimmäisen osan Minä ja arki takakannessa kerrotaan kirjan soveltuvan ensisijaisesti yläkouluikäisille, mutta myös ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille, Suomi-koulujen opetukseen, suomi vieraana kielenä -opetukseen ja finskan opetukseen. Oppikirjasarja sisältää kolme eri teemoihin painottuvaa kirjaa. Ensimmäinen osa käsittelee oppilaan lähipiiriä, koulua, suomalaista elämäntapaa ja kertomusperinnettä. Toisen osan teema on media; erilaiset mediatekstit ja suomalainen mediamaisema. Kolmas osa esittelee suomalaisen yhteiskunnan ominaispiirteitä ja johdattelee yhteiskunnan aktiivisena jäsenenä toimimiseen.

Kirjantekijät painottavat teemajaottelulla sitä, että oppimateriaali valittaisiin oppilaan taidon eikä iän tai luokka-asteen mukaan. Minä ja arki -oppikirja on suunniteltu valmistavasta opetuksesta tulevalle yläkouluikäiselle oppilaalle, jonka taitotaso on A2. Tavoitteena on päätyä kohti tasoa B1. Käytännön syistä tekijät kertovat kirjan oppikirjatekstien olevan peräisin 7. luokan eri oppiaineiden kirjoista. Nämä kaksi edellä mainittua seikkaa sekä edellä mainittu teema ohjaavat kirjan käyttäjiksi nimenomaan 7.-luokkalaiset opettajineen, sillä yläluokkaikäinen oppilas siirtyy valmistavasta opetuksesta ani harvoin muulle luokkatasolle kuin seitsemännelle.

Suomi2 - Minä ja arki -kirjassa on 215 sivua. Oppikirja koostuu neljästä luvusta, joita kirjantekijät kutsuvat osiksi. Osat jakaantuvat yhteentoista kappaleeseen. Kirjan lopussa on luku Treeniohjeet, joka sisältää eräänlaisen kielioppikoonnin ja kirjassa opiskeltujen taitojen pikakertauksen. Oppikirjan

osien nimet ovat Minun elämäni, Koulua joka päivä, Matkalla Suomessa ja Lukijasta kirjoittajaksi.

Minä ja arki -kirjan osat ja kappaleet ovat kokonaisuuksia, joissa valittu tema näkyy läpi linjan. Jokaiseen kappaleeseen on saatu mukaan kielen eri osa-alueita harjoittavia tekstejä tai tehtäviä. Kuten kaksi aiemmin esiteltyä suomi toisena kielenä -oppikirjaa myös Minä ja arki noudattelee vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteita.

Kirjasta on helposti havaittavissa, että se todellakin on suomi toisena kielenä -opetukseen suunnattu oppikirja: Minä ja arki ei mukaile äidinkielen oppikirjoja sisällöltään, vaan lähtee kirjantekijöidenkin mukaan viestinnällisyydestä. Oppilas saa kirjan avulla opiskelemissaan asiat heti käyttöön omassa elämässään. Rakenneharjoituksissa esimerkiksi esitellään usein myös puhekielinen variantti.

Tämän tutkimuksen tarkemmasta kohteesta, verbeistä, oppikirjassa on teoriaa, analyysiä ja tehtäviä yhteensä 36 sivulla.

3. VERBITYYPIT

3.1. Verbityypit yleisesti

Suomen kielen verbintaivutuksen opetuksessa suomi toisena kielenä -oppijoille on totuttu käyttämään verbien luokittelua verbityyppeihin eli taivutustyypppeihin. Verbit jaetaan taivutustyypppeihin sen mukaan, millainen on verbin 1. infinitiivin lyhyempi muoto, tarkemmin sanottuna sen infinitiivin tunnus (-A, -dA, -lA, -nA, -rA ja -tA), ja kuinka kunkin verbityypin verbit taipuvat: millaisia muutoksia taivuttaminen aiheuttaa sanavartalossa, ts. millaiseen vartaloon eri muotojen päätteet ja tunnukset liitetään.

Lähteestä riippuen verbityyppejä esitetään olevan neljästä kuuteen. Tosin Nykysuomen sanakirjassa verbit on jaettu 45 tyyppiin sisältäen kaiken mahdollisen vaihtelun. Iso suomen kielioppi (2004: 102–105) sekä Laaksonen ja Lieko (1988: 64–65) jakavat verbit neljään eri tyyppiin, Fred Karlsson (1983: 212) esittelee viisi eri verbityyppiä ja useat suomi toisena kielenä -lähteet, esimerkiksi Leila White (1997: 166-175) ja Rune Ingo (2000, 85-89), päätyvät kuuteen eri verbityyppiin. Vaikka tyypejä on lähteestä riippuen eri määrä, periaate jakoon on samanlainen.

Verbityyppien nimeäminen on vaihtelevaa samoin kuin niiden esittämisjärjestys. Suomi toisena kielenä -oppikirjoissa ja -kieliopeissa on käytetty eniten nimeämistapaa *verbityyppi 1 - verbityyppi 6*. Iso suomen kielioppi käyttää malliverbiä *kertoa-tyyppi*, *tulla-tyyppi* ja Fred Karlsson taas nimeää tyypit vahvalla vokaalivartaloilla *alka-verbit*, *saa-verbit*, *nouse-verbit*. Laaksonen ja Lieko myös numeroivat verbityypit, mutta käyttävät tyyppien niminä myös infinitiivien loppuäänteitä *VA-verbit*, *VtA-verbit*, *dA-verbit*.

Seuraavassa taulukossa (taulukko 1) esitetään eri lähteiden käsitys verbityyppeihin jakautumisesta. Lähteistä ensimmäisenä esitellään Leila

Whiten näkemys verbityyppiästä, sillä se on alun perinkin suunnattu suomi toisena kielenä -opetukseen. Muut lähteet ovat ikäjärjestyksessä.

Taulukko 1. Verbien jakautuminen taivutustyyppihin eri lähteissä.

esimerkkiverbi infinitiivissä:	White	Karlsson	Laaksonen- Lieko	Iso suomen kielioppi
kertoa	verbityyppi 1	<i>alka</i> -verbit	VA-verbit	<i>kertoa</i> - tyyppi
saada	verbityyppi 2	<i>saa</i> -verbit <i>haravoi</i> -verbit	dA-verbit	<i>saada</i> - tyyppi
tulla	verbityyppi 3 "e-verbit"	<i>nouse</i> -verbit	stA-, lA-, nA- ja rA-verbit	<i>tulla</i> - tyyppi
haluta	verbityyppi 4 "a-verbit"	supistuma- verbit	VtA-verbit	<i>hypätä</i> - tyyppi
tarvita	verbityyppi 5 "itse-verbit"	<i>nouse</i> -verbit !		
vanheta	verbityyppi 6 "ne-verbit"	<i>lämpene</i> - verbit		

Suomi toisena kielenä -opetuksen ja kielitieteellisen taivutustyyppiäön erot näkyvät taulukossa hyvin. Selkein ero on *haluta*-, *tarvita*- ja *vanheta*-tyyppisten verbien luokittelussa: Laaksonen ja Lieko sekä Iso suomen kielioppi niputtavat kaikki nämä verbit samaan tyyppiin infinitiivin loppuäänteisiin vedoten, Karlsson jakaa verbit eri tyyppihin, kuitenkin niin, että *tarvita*-tyyppi kuuluu taivutusvartalonsa takia *tulla*-tyyppiin, Karlssonilla siis *nouse*-verbeihin. Tarkempi analyysi eri lähteiden verbityyppijakoperusteista on seuraavassa luvussa 3.2.

Verbityyppien nimeämisestä on todettava, että suomi toisena kielenä -opetuksessa käytetty *verbityyppi 1–6* ei ole kovinkaan informatiivinen oppijan kannalta. Se vaatii asian opiskelua, analyysia ja analysoidun

aineksen sijoittamista tietoisesti jonkin numeron alle. Laaksosen ja Liekon infinitiivintunnus-nimitykset ovat yksiselitteiset, mutta käytännössä, opetuksessa mahdolliset käyttää, ehkä *dA*-verbejä lukuun ottamatta. Karlssonin esimerkkivartalo ja Ison suomen kieliopin esimerkkiverbi ovat oppijan kannalta selkeimmät. Infinitiivilähtöiseen verbintaivutuksen opiskeluun tottunut ymmärtää jälkimmäisen luokittelutavan ja osaa sijoittaa muitakin verbejä analogisesti samaan ryhmään. Oikean taivuttamisen kannalta Karlssonin nimeämistapa on produktiivisin, mutta *haluta*-tyypin nimeäminen kesken kaiken *supistumaverbeiksi* vaatii oppijalta taas perehtymistä kielioppikirjallisuuteen.

3.2. Verbityyppijakojen perusteet

Esittelen seuraavassa kootusti tarkemmin, miten verbit Karlssonin (1983), Laaksosen ja Liekon (1988) sekä Ison suomen kieliopin (2004) mukaan jaetaan verbityyppeihin. Olen valinnut lukujen otsikoiksi kustakin verbityypistä esimerkkiverbin infinitiivissä.

Suomi toisena kielenä -tradition mukainen verbityyppijako ja sen käyttö esitellään erikseen Whitea mukaillen luvussa 4.3. Verbityypit ja suomi toisena kielenä -opetus.

3.2.1. *kertoa*

Sekä Laaksonen ja Lieko että Iso suomen kielioppi aloittavat Karlssonin tapaan jaottelunsa verbin *kertoa* tavoin taipuvista verbeistä. Tähän ryhmään kuuluvat verbit, joiden infinitiivin tunnusta *-A* edeltää verbivartalon lyhyt loppuvokaali. Tällöin infinitiivimuodon lopussa on joko vokaaliyhtymä (*kerto-a*) tai pitkä vokaali (*osta-a*).

Tähän tyyppiin kuuluvilla verbeillä on vain yksi vartalo, vokaalivartalo, joka voi olla vahva tai heikko: *anta-* , *anna-*. Astevaihtelu toteutuu siten, että infinitiivissä ja yksikön sekä monikon kolmannen persoonan taivutusvartalossa on vahva konsonantti *antaa*: *hän anta-*, *he anta-*.

Suomen kielen perussanakirjan mukaan *kertoa*-tyypin verbejä on noin 5700 sanakirjalekseemiä. Se on siis huomattavasti suurin ryhmä, mikä kannattaa kielenopetuksessa ottaa huomioon. Erityisen suuri ryhmä ovat O- ja U-vartalaiset verbit (*sano-a*, *kysy-ä*), joita on jo 2228.

2.2.2. saada

Toinen ryhmä ovat Isossa suomen kieliopissa *saada*-tyypin verbit, jossa infinitiivin tunnus *-dA* on vartalon pitkän vokaaliaineksen, diftongin (*ui-da*) tai pitkän vokaalin (*saa-da*) jälkeen. Nämä verbivartalot ovat yksitavuisia. *Saada*-tyyppiin kuuluvat myös *Oi*-vartalaiset kolmi- tai useampitavuisen vartalon omaavat verbit (*valikoi-da*). Karlsson nimittää ryhmää *saa*-ryhmäksi, mutta jakaa sen kahteen osaan edellä mainitun tavuluvun mukaan. Samaa jakoperustetta käyttävät myös Laaksonen ja Lieko. Varsinaisena luokitteluperusteena Karlssonilla on taivutusvartalon VV-loppuisuus: *saa*-ryhmä käsittää kaikki muut VV-loppuiset verbit kuin supistumaverbit (4.2.4.). Laaksonen ja Lieko taas luokittelevat infinitiivin mukaan, sillä he esittävät, että verbit *tehdä* ja *nähdä* kuuluvat tähän tyyppiin, taivutukseltaan poikkeuksellisina.

Saada-tyypin verbit ovat yksivartaloisia kuten *kertoa*-tyypin verbitkin ja sellaisina helppoja esittää suomi toisena kielenä -oppimateriaalissa. Tämän tyypin verbit ovat lisäksi astevaihteluttomia.

Yksitavuisia *dA*-verbejä on perussanakirjan mukaan vain 15 kappaletta, mutta *Oi*-vartaloisia verbejä on noin 700. Jälkimmäiset ovat lisäksi kaikenikäää karttuva ryhmä.

3.2.3. *tulla*

Kolmantena ryhmänä Isossa suomen kieliopissa ovat *tulla*-tyyppiset verbit. Niissä infinitiivin tunnus *-lA* tai *-tA* liittyy konsonanttivartaloon (*tul-la*, *nous-ta*). Ison suomen kieliopin mukaan tunnuksia *-rA* (*pur-ra*) ja *-nA* (*men-nä*) esiintyy vain muutamia. Laaksonen ja Lieko jaottelevat tämän tyyppin viimeisenä, neljäntenä. Ryhmän nimi sisältää tunnistamisperiaatteen: *stA-*, *lA-*, *nA-* ja *rA-*verbit. Karlsson kutsuu näitä *e*-vartaloisia verbejä *nouse*-tyypiksi. Loppu-*e*:n edellä on konsonantti *s*, *l*, *r* tai *n*. Karlsson sijoittaa verbit *tehdä* ja *nähdä* samoin kuin infinitiivissä *-itA*-loppuiset verbit tähän ryhmään taivutusvartalon perusteella (*näke-*, *teke-*, *tarvitse-*).

Tulla-tyypin verbit ovat kaksivartaloisia. Vokaalivartalon lopussa on *e* (*tule-*, *nouse-*, *pure-*), joka usein suomi toisena kielenä -oppimateriaaleissa opetetaan "lisäämään" esimerkiksi infinitiivivartalon ja persoonapäätteen väliin preesensmuodoissa. Konsonanttivartalon yhteydessä eräiden päätteiden alkukonsonantti assimiloituu: *tul+lut*, *tul+lee*, *pur+rut*, *pur+ree*, *juos+sut*, *juos+see*. Tässä verbiryhmässä astevaihtelu on mahdollinen: *ajatella*: *ajattele-*.

le-taivutusvartaloisia verbejä on perussanakirjassa laskettu olevan 1329 kappaletta, *se*-vartaloisiakin lähes 300, joten merkittävästä verbityypistä on kyse. Laaksonen ja Liekon mukaan tähän tyyppiin kuuluu verbejä yhteensä jopa 3700.

3.2.4. *haluta, tarvita ja vanheta*

Toisen ryhmän Laakosella ja Liekolla ja neljännen ryhmän Isossa suomen kieliopissa muodostavat *-VtA*-loppuiset verbit, joita ensin mainitut nimittävät *VtA*-verbeiksi ja Iso suomen kielioppi *hypätä*-tyypiksi. Tämä ryhmä sisältää kolmenlaisia verbejä: supistumaverbit (*hypätä*: *hyppää-*),

itse-vartaloiset verbit (*häiritä: häiritse-*) ja *ne*-vartaloiset verbit (*paeta: pakene-*). Edellä mainittu jako sisältää itse asiassa suomi toisena kielenä -oppikirjallisuudessa paljolti käytetyt verbityypit 4, 5 ja 6.

Näille verbeille on yhteistä se, että ne kaikki ovat kaksivartaloisia. Niillä on konsonanttivartalo *hypät-*, *häirit-*, *paet-* ja vokaalivartalo *hyppää-*, *häiritse-*, *pakene-*.

Suomi toisena kielenä -näkökulmasta näiden verbien niputtaminen yhteen on liiallista yksinkertaistamista. Se, että infinitiivin kolme viimeistä kirjainta ovat samat, ei riitä yhteenluokitteluperusteeksi. Onhan näillä kaikilla kolmella verbiryhmällä keskenään aivan erilaiset ja toisistaan poikkeavat vokaalivartalot: *hyppää-*, *häiritse-* ja *pakene-*.

Karlsson (1983) sijoittaa nämä verbit kolmeen ryhmään, mutta osin eri perustein kuin suomi toisena kielenä -traditio tai edellä mainitut lähteet. *haluta*-tyyppiset verbit kuuluvat supistumaverbeihin ja muodostavat siten oman ryhmänsä, mutta *tarvita*-tyyppiset verbit on niputettu yhteen *tulla*-verbien kanssa perusteena *e*-vartaloisuus.

vanheta-verbien nimenä Karlssonin jaottelussa on *lämpene*-verbit, joille tunnusomaista se, että vokaalivartalon *ene* vaihtelee *t:n* kanssa, esimerkiksi *lämpene-*: *lämmet+ä*. Lisäksi monessa tämän ryhmän verbissä on astevaihtelu.

Supistumaverbien joukko on suuri, yli 1700 verbiä, ja se on hyvin produktiivinen, *ne*-vartaloisia verbejä on muutama sata ja *itse*-vartaloisia verbejä on vain noin 50 kappaletta ja sitä on pidetty epäproduktiivisena.

Tosin Mika Jantunen (1997: 434, 437) on tehnyt havainnon, että *itse*-verbeillä olisi ainakin yksi alaryhmä, niin sanottu peiteaineryhmä, joka on ainakin potentiaalisesti produktiivinen. Tähän ryhmään kuuluvat mm. verbit *kalkita*, *sinkitä* ja *parkita*, ja niiden produktiivisuus perustuu siihen että niiden kantasanat, korrelaattinomit *kalkki*, *sinkki* ja *parkki* ovat verbistä hyvin tunnistettavissa, niiden loppuvokaali ei muutu ja astevaihtelu on samankaltainen. Tämä ryhmä ei kuitenkaan ole todellisuudessa laajentunut,

mihin Jantunen esittää kolme syytä: ensinnäkin sanaluokanmuuttajajohtimista määrämerkityksinen TTA-johdin ohittaa yleisjohtimen TA tai ITS, toiseksi kulttuuriimme ei ole ilmaantunut uusia peiteaineita, joiden levittämistä tarvitsisi kuvata uudella verbillä ja kolmanneksi kieli ei toimi lingvistien haluamalla tavalla. Esimerkkinä tällaisesta "väärään" verbityyppiin mukautumisesta Jantunen pitää *lankki: lankata* korrelaattiparia.

3.3. Verbityypit ja suomi toisena kielenä -opetus

3.3.1 Verbityyppien opettamisesta

Karlssonin, Laaksosen ja Liekon sekä Ison suomen kieliopin verbityyppijako on kielitieteellinen kuvaus suomen kielen verbien jakautumisesta taivutustyypeihin. Suomea äidinkielenään puhuva useimmiten yllättyy, kun hänelle kertoo, että myös suomen kielessä on monien vieraiden kielten konjugaatioihin verrattava taivutustyyppijärjestelmä. Natiivi kielenkäyttäjä ei tarvitse lingvististä tietoa taivutustyypeistä, koska hän oppii oikean taivutustavan, vartalot, astevaihtelun ja päätteet lapsuudessa yritysten ja erehdysten kautta, siis tiedostamattomasti tyytitellen ja analogiaa käyttäen.

Suomi toisena kielenä -oppijat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Suomessa syntynyt tai tänne lapsena muuttanut oppija oppii verbin taivutuksen todennäköisimmin natiivin puhujan tapaan, kokeilemalla ja kuulostelemalla. Hyvä kielitaju ja ns. kielikorva auttavat oppijaa. Suomi toisena kielenä -oppikirjoissa käytetty verbityyppijako sopii parhaiten

varttuneemmille tai/ja analyttisemmille oppijoille, jotka osaavat ja haluavat opiskella kieltä aluksi ohjatusti.

Usein aikuisten suomi toisena kielenä -opetuksessa lähdetään liikkeelle sanakirjoissa ja sanastoissa esiintyvistä verbin 1. infinitiivin lyhyemmästä muodosta, josta sääntöjen avulla aletaan muodostaa tarvittavia muotoja, kielen alkeisopetuksessa yleensä persoonamuotoja. Kaikkein akateemisimmille oppijoille on mahdollista esittää erot vieraiden kielten opetuksessa ja äidinkielen opetuksessa perusmuodoksi kutsutun sanakirjamuodon, infinitiivivartalon ja taivutusvartalon välillä.

Alakouluikäisten oppijoiden ja toisaalta myös vanhempien, esim. luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten kursseilla lähdetään liikkeelle käytännönläheisesti aktiivin preesensin indikatiivin yksikön kolmannen persoonan muodosta (*sanoo, saa, tulee, haluaa*), josta päästään muihin persoonamuotoihin helposti loppuäänteitä vaihtamalla. Kielenkäytössä suhteellisen harvinainen infinitiivi jätetään siis tuonnemmaksi opittavaksi esimerkiksi nesessiivirakenteen yhteydessä: *täytyy mennä*. Edellä mainitussa yhteydessä esiin tuotu infinitiivi on oppilaille tuttu, ja se löytyy sekä tuottuu suullisesti helposti. Terminologia jätetään luonnollisesti käsittelemättä ja oppimisessa ja kielenkäytössä tukeudutaan analogiaan. Täten myös käsite verbityyppi esiintyy opetuksessa juuri Isoa suomen kielioppia mukailleen malliverbien käyttönä *kertoo-tyyppi, saa-tyyppi*.

Suomi toisena kielenä -perusopetuksessa, siis alkeisoppijoiden ja akateemisten aikuisopiskelijoiden väliin jäävälle kielenoppijajoukolla, verbityypit on totuttu esittämään yleisimmin kuutena erilaisena ryhmänä, joiden ryhmittely perustuu infinitiivin loppuäänteisiin. Toisin sanoen kielenoppija tarkkailee infinitiivistä liikkeelle lähtiessään infinitiivin loppuäänteitä ja taivuttaessaan verbiä ottaa huomioon erikseen opittavat säännöt mahdollisesta astevaihtelusta eri verbityypeissä ja eri persoonissa samoin kuin mahdolliset sanavartalon ja päätteen välissä tapahtuvat äännemuutokset ja -lisäykset.

Verbityyppiäottelun käyttö tietysti edellyttää oppijalta infinitiivin tunnistamista ja osaamista. Suomen kielen opetuksessa perusmuodosta käytetäänkin usein nimitystä *sanakirjamuoto*, jotta oppijat tunnistaisivat muodon, osaisivat sijoittaa sen omaan kielitajuunsa ja ymmärtäisivät myös sen, miksi kyseinen muoto esiintyy puheessa ja teksteissä verrattain harvoin. Kielenoppija, joka vasta kasvattaa sanavarastoaan esimerkiksi kielenopettajan, suomen kielen oppikirjan tai sanakirjan avulla, tunnistaa infinitiivin helposti, koska se esiintyy niin usein. Oppikirjojen sanastoissa verbit ovat infinitiivissä kuten sanakirjassa. Oppikirjojen esimerkki ohjanee myös opettajia esittämään opetustilanteissa käsittelyssä olevat verbit infinitiivissä. Se on usein muoto, josta lähdetään liikkeelle.

Kuuntelemalla ja puhumalla oppivalle kielenopijalle, esimerkiksi perusopetuksessa alaluokilla opiskelevalle, infinitiivimuodon ymmärtäminen, esimerkiksi *maata, luvata*, tai muodostaminen (*sun täytyy *lupaa mulle, mun piti *makaa sängyssä*) voi olla haasteellista. Tällöin ei ole järkevää sekoittaa oppijaa verbityyppiäsiällä opettamalla sitä taulukoiden muodossa numeroiden ja nimeämällä, vaan kannattaa tukea mallioppimista käytännön kielenkäyttötilanteiden kautta. Ongelmallista asiassa on se, että Etelä-Suomen suurten kaupunkien puhemielessä edellisen esimerkin kaltainen nesessiivirakenne, jossa infinitiivin sijasta käytetään yksikön kolmannen persoonan finiittimuotoa verbityypin 4 verbeissä, on melko yleinen. Sitä kuulee television tosi tv -ohjelmissa ja saippuasarjoissa yhtenä.

Karlssonin (1983: 209) mukaan edellä mainitussa ilmiössä on kyse yksinkertaistuksesta, joka on ominaista myös lapsen kielen kehitykselle: vokaalivartalo pyrkii korvaamaan konsonanttivartalon tietyssä kehitysvaiheessa. Samoin ilmiö on yleinen murteissa, jolloin kyse on paradigmojen sekaantumisesta ja jälleen morfologisesta yksinkertaistamisesta (mp.).

3.3.2. Kuinka tietoa verbityypeistä käytetään?

Suomi toisena kielenä -opetuksessa verbityyppejä esitetään useimmiten olevan kuusi. Taivutustyyppeihin verbit jaetaan sen mukaan, millainen on verbin infinitiivi ja millainen on sen persoonataivutus. Persoonataivutus ja sen analysoiminen ja opettaminen ovat jatkossa esimerkkien ja havaintojen kohteena.

Verbin vartalo on se verbin muoto, johon liitetään päätteet ja tunnukset. Verbillä voi olla yksi vartalo: *asu-a*, *asu-n*, *asu-vat*; kaksi vokaalivartaloa: *ota-n*, *otta-vat* tai konsonanttivartalo ja vokaalivartalo: *tavat-a*, *tapaa-n*.

Infinitiivivartalo saadaan, kun otetaan verbin infinitiivimuodosta infinitiivin tunnus pois. Taivutusvartalo saadaan finiittimuodosta ottamalla persoonapäätte pois. Kaikkien verbien eri vartalot saadaan siis infinitiivistä: *otta-a* ja preesensin yksikön 1. persoonasta: *ota-n* ja/tai monikon 3. persoonasta: *otta-vat*.

Infinitiivivartalosta muodostetaan monikon persoonamuotojen ja yksikön 3. persoonan imperatiivi: *otta-kaa*, *otta-kaamme*, *otta-koon*, aktiivin perfektipartisiippi: *otta-nut*, potentiaali: *otta-ne-* ja passiivin muodot verbityypeistä kahdesta kuuteen: *saa-daan*, *tul-tiin*. Yksikön 1. persoonan vartalosta muodostetaan negatiivinen preesens kaikissa persoonissa: *en ota*, *et ota*, *ei ota*, yksikön 2. persoonan imperatiivi: *ota* ja passiivin muodot verbityypissä 1: *puhu-taan*, *puhu-ttiin*. Monikon 3. persoonan vartalosta muodostetaan aktiivin preesenspartisiippi: *otta-va*, 3. infinitiivi: *otta-ma-ssa*, *otta-ma-sta*, agenttipartisiippi: *otta-ma*, verbaalisubstantiivi: *otta-minen* ja konditionaali: *otta-isi-*.

Edellä ja seuraavassa (4.3.2.1.–4.3.2.6.) kuvattu verbityyppien ja verbintaivutuksen opettamisen malli vaatii oppilaalta syvää kielellistä analyysikykyä. Jos tavoitteena on oppia taivuttamaan verbejä infinitiivilähtöisesti poistaen ja lisäten morfologisia palikoita ennen päätteitä, ei voida odottaa, että kommunikatiivinen kielitaito kehittyy

kovinkaan nopeasti luontevaksi. Kuten jo aiemmin totesin, morfologiseen analyysiin perustuva opettamis- ja oppimistapa saattaa sopia jollekin oppijaryhmälle, etenkin opintojen alussa, jolloin voidaan ajan kanssa tutkia, millaisista osasista kielen eri muodot koostuvat. Lasten ollessa kyseessä, peruskoulun yläluokille saakka, kyseistä opettamismallia ei voida suositella.

3.3.2.1. *puhua*

Suomi toisena kielenä -opetuksessa yksinkertaistetaan tämän verbityypin tunnistamista siten, että infinitiivin A-tunnuksen ja verbin vokaalivartalon viimeisen lyhyen vokaalin sijasta todetaan verbityypin verbien sanakirjamuodossa olevan kaksi vokaalia lopussa *puhua*, *laulaa*, *kysyä*. Tämän tyyppin persoonataivutus opetetaan yksinkertaistaen siten, että viimeinen vokaali jätetään pois ja persoonapäätte lisätään verbin loppuun laula-a+n

Jotta kielenoppija voisi taivuttaa kaikkia tämän tyyppin verbejä oikein, hänen olisi hallittava tieto astevaihtelusta. Perusmuodossa, yksikön kolmannessa persoonassa ja monikon kolmannessa persoonassa verbissä on mahdollisesti vahva konsonantti *lukea*, *lukee*, *lukevat*. Joskus opetuksen alkuvaiheessa astevaihteluverbejä saatetaan vältellä, mikä kielen käytön kannalta ei ole kovin järkevää.

3.3.2.2. *saada*

Tähän verbityyppiin kuuluvat verbit, joiden lopussa on *-da* tai *-dä*. Verbiä taivutettaessa infinitiivin tunnus eli kaksi viimeistä äännettä jätetään pois ja persoonapäätte lisätään verbivartaloon *saa-da+n*. *Saada*-verbityypissä ei ole astevaihtelua.

3.3.2.3. *tulla*

Samaan verbityyppiin kuuluvat verbit, jotka loppuvat perusmuodossa *-la*, *-lä*, *-na*, *-nä*, *-ra*, *-rä*, *-(s)ta* ja *-(s)tä*. Suomi toisena kielenä -opetustraditiossa näiden verbien kanssa toimitaan taivutettaessa siten, että kaksi viimeistä äännettä otetaan pois ja infinitiivivartaloon lisätään *e* ennen persoonapäätettä (*tul-la+e+n*, *nous-ta+e+n*). Astevaihtelu on mahdollinen *-la*-verbeissä, mutta ei muissa. Astevaihtelullisissa verbeissä infinitiivissä on heikko konsonantti: *ajatella*, mutta kaikissa persoonamuodoissa on vahva konsonantti: *ajattelen*, *ajattelee*.

3.3.2.4. *haluta*

Supistumaverbit tunnistaa siitä, että niiden lopussa on *-tA* ja sitä ennen jokin muu vokaali kuin *i* tai *e*. Infinitiivivartalon lopussa oleva *t* muuttuu *-A*:ksi ennen persoonapäätettä tai vaihtoehtoisesti kaksi viimeistä äännettä infinitiivistä jätetään pois ja ennen persoonapäätettä lisätään *-A*: *halut+a+n*, *herät+ä+n*. Verbityypissä astevaihtelu on mahdollinen. Astevaihtelullisissa verbeissä infinitiivissä on heikko konsonantti: *hakata*, mutta kaikissa persoonamuodoissa on vahva konsonantti: *hakkaan*, *hakkaa*.

3.3.2.5. *tarvita*

Oman verbityyppinsä muodostavat verbit, joiden infinitiivin lopussa on *-itA*. Taivutettaessa infinitiivivartalon: *tarvit-* ja persoonapäätteen väliin lisätään *-se-*: *tarvit+se+n*. Vaihtoehtoisesti kaksi viimeistä kirjainta infinitiivistä jätetään pois ja ennen persoonapäätettä lisätään *-itse-*. Persoonamuodon

loppuun muodostuu täten helposti tunnistettava *-itse-*. Tässä verbityypissä ei ole astevaihtelua.

3.3.2.6. *vanheta*

Kuudennen verbityypin muodostavat verbit, joiden infinitiivin lopussa on *-etA*. Taivutettaessa infinitiivivartalon *t* muuttuu *-ne-*:ksi tai vaihtoehtoisesti kaksi viimeistä kirjainta infinitiivistä jätetään pois ja ennen persoonapäätettä lisätään *-ne-*: *vanhet+ne+n*. Verbityypissä astevaihtelu on mahdollinen. Astevaihtelullisissa verbeissä infinitiivissä on heikko konsonantti: *kalveta*, mutta kaikissa persoonamuodoissa on vahva konsonantti: *kalpenen*, *kalpenee*.

Tämän verbityypin verbit on usein johdettu adjektiiveista tai substantiiveista. Verbien merkitys on yleensä komparatiivinen: *vanha* > *vanheta* = tulla vanhemmaksi.

Monilla tämän verbityypin verbeillä on synonyymi, joka kuuluu ensimmäiseen verbityyppiin: *vanheta* – *vanhentua*, *kylmetä* – *kylmentyä*.

3.4. Verbien taivutusmuotojen dynaamiset yhteydet

Funktionaalisestikin ajatellen suomen kielen opetuksen alussa oppijan olisi saatava käsitys suomen kielen verbintaivutuksen systeemistä, verbityypeistä ja niiden vartaloista. Useimmat päätteet liitetään aina samanlaiseen vartaloon.

Paunonen (1983: 58–60) on lapsen kielen kehitystä tutkiessaan havainnut, että kielenoppijan kielitajussa vaikuttavat olennaisesti erilaiset assosiativiset yhteydet, joiden perusteella syntyy laajoja paradigmaattisia yhteyksiä, jotka liittyvät suhdeverkoiksi ja vaikuttavat toisiinsa. Samaan

vartalotyyppeihin kuuluvat verbitapaukset pyrkivät liittymään yhteen oppijan kielitajussa. Tätä havaintoa tulisi käyttää hyödyksi myös suomi toisena kielenä -opettamisessa. Oppija osin tiedostaen, mutta myös tiedostamattaan muodostaa ryhmiä, jotka osin limittyvät toisiinsa, muodostaen morfologisen suhdeverkon, joka on luonteeltaan dynaaminen: siinä kielitaju yhdistelee ja ryhmittelee samankaltaisia tai toisiaan muistuttavia elementtejä suuremmiksi kokonaisuuksiksi sekä pyrkii yhdenmukaistamaan ryhmien välisiä suhteita. Opettaja voi ohjata tätä prosessia.

Suomen kieltä voidaan kuvata hyvinkin johdonmukaisesti. Suomi on rakenteeltaan systemaattinen ja loogisuudessaan verrattavissa matematiikkaan, mitä tulisi käyttää rohkeasti opetuksessa hyväksi (Silfverberg 1996: 37). Suomen rakenteellinen johdonmukaisuus näkyy esimerkiksi verbintaivutuksessa siinä, että tunnukset, päätteet ja liitteet sijoittuvat hierarkkisesti aina samassa järjestyksessä vartalon loppuun ja vartalossa tapahtuvat muutokset riippuvat tunnusten ja päätteiden struktuurista.

Onko ensimmäisen infinitiivin lyhyempi muoto, sanakirjamuoto, hyvä lähtökohta verbien opettamiseen ja oppimiseen? Näinhän suurin osa oppimateriaaleista ja kieliopeista asiaa perinteisesti, ehkä muiden kielten opetus- ja kuvaustraditio mallinaan, lähestyy. Tosiasiassa infinitiiviä tarvitaan vain joissain verbi+verbi-rakenteissa, nesessiivirakenteessa, joka tosin on tärkeä muoto kommunikoinnin kannalta, ja passiivin muodostamisessa, joka sekin on tärkeä puhekielen monikon ensimmäisen persoonan muodostamisen kannalta.

Karlssonin (1983: 207) mukaan infinitiivi ei missään tapauksessa voi toimia kielenkuvauksen psykologisesti reaalisenä perusmuotona, koska se ensinnäkin on useampimorfeeminen ja esiintymistaajuudeltaan harvinaisempi kuin monet finiittimuodot. Opetuksellisesti relevantein muoto olisi aktiivin preesensin indikatiivin vahva vokaalivartalo, joka siis saadaan yksikön tai monikon 3. persoonan preesensmuodosta: *puhu-*, *nukku-*, *saa-*,

teke-, näke-, tule-, ajattele-, halua-, hakkaa-, tarvitse-, vanhene- ja tarkene-
(ks. taulukkoa 2, tummennetut allomorfit).

Taulukko 2.

Indikatiivin aktiivin ja passiivin preesensmuodot kaikista verbityypeistä.

infinitiivi	y.1.p.	y.2.p.	y.3.p.	m.1.p.	m.2.p.	m.3.p.	pass.
1 puhua	puhun en puhu	puhut	puhuu	puhumme	puhutte	puhuvat	puhutaan ei puhuta
1 lukea (av)	luen en lue	luet	lukee	luemme	luette	lukevat	luetaan ei lueta
2a saada	saan en saa	saat	saa	saamme	saatte	saavat	saadaan ei saada
2b tehdä	teen en tee	teet	tekee	teemme	teette	tekevät	tehdään ei tehdä
2c nähdä	näen en näe	näet	näkee	näemme	näette	näkevät	nähdään ei nähdä
3 tulla	tulen en tule	tulet	tulee	tulemme	tulette	tulevat	tullaan ei tulla
3 ajatella (av)	ajattelen en ajattele	ajattelet	ajattelee	ajattelemme	ajattelette	ajattelevat	ajatellaan ei ajatella
4 haluta	haluan en halua	haluat	haluaa	haluamme	haluatte	haluavat	halutaan ei haluta
4 hakata (av)	hakkaan en hakkaa	hakkaat	hakkaa	hakkaamme	hakkaatte	hakkaavat	hakataan ei hakata
5 tarvita	tarvitsen en tarvitse	tarvitset	tarvitsee	tarvitsemme	tarvitsette	tarvitsevat	tarvitaan ei tarvita
6 vanheta	vanhenen en vanhene	vanhenet	vanhenee	vanhenemme	vanhenette	vanhenevat	vanhetaan ei vanheta
6 tarjeta (av)	tarken en tarkene	tarkenet	tarkenee	tarkenemme	tarkenette	tarkenevat	tarjetaan ei tarjeta

Taulukkoon (taulukko 2) olen taivuttanut esimerkkiverbin jokaisesta verbityypistä kaikissa persoonamuodoissa ja passiivissa. Verbityypeistä 1, 3, 4 ja 6 on taivutettu sekä astevaihteluton että astevaihtelun sisältävä verbi. Lisäksi yksikön ensimmäisen persoonan kieltomuoto on kirjoitettu esiin

samoin kuin passiivin kieltomuoto. Kolmannen persoonan esimerkeistä vahva vokaalivartalo on tummennettu.

Vahva vokaalivartalo on allomorfi, joka esiintyy perustavimmassa lausetyypissä: subjekti + finiittiverbi: *Vauva nukku+u*. Nominien yksikön nominatiivin muotoisen subjektin parina on indikatiivin yksikön kolmannen persoonan muotoinen finiittipredikaatti, joka on tekstifrekvenssiltään yleisin verbinmuoto (Karlsson1983: 208).

Vahvan vokaalivartalon on osoitettu olevan tilastollisesti optimaalinen suomen kielen oppimisen kannalta. Kun ottaa vokaalivartalon verbintaivutuksen lähtökohdaksi, morfologisia taivutusvirheitä tulee huomattavasti vähemmän kuin infinitiivivartalo lähtökohtana (Karlsson 1983: 208). Toisaalta yksikön ensimmäisen ja toisen persoonan muodot ovat kielenkäytössä frekventtejä, jolloin vahvan vokaalivartalon ottaminen lähtökohdaksi aiheuttaa aloittelevalle kielenoppijalle mahdollisesti ongelmia verbityyppi 1:n astevaihtelullisissa verbeissä ja verbeissä *tehdä* ja *nähdä*. Niissä infinitiivissä ja kolmansissa persoonissa on vahva vokaalivartalo *luke-*, *teke-*, *näke-*, mutta ensimmäisen ja toisen persoonan muodoissa heikko vokaalivartalo *lue-*, *tee-*, *näe-*

Hallitakseen suomen kielen verbityyppijärjestelmän kielenoppijan on osattava hahmottaa toisistaan poikkeavat paradigmamallit sekä pystyttävä liittämään kuulemansa ja lukemansa uudet verbit oikeaan taivutustyyppiin. Ongelmallista on se, että verbit esiintyvät useimmiten muussa kuin infinitiivimuodossa ja samalla verbiryhmät eivät ole kauttaaltaan yksiselitteisiä. Jotkut muodot saattavat hyvinkin sopia irrallisina moneen eri taivutustyyppiin: *tekee*, *näkee*, *tukee*, *lukee* > **tekeä*, **näkeä*, *tukea*, *lukea*. Taivutustyyppien todellinen hallinta edellyttää siis useamman muodon tuntemista: *teen*, *tekee*, *tehdään*, *tehdä*, ja tietenkin näiden muotojen käyttämistä oikeissa yhteyksissä. Paunosen (1983: 65) mukaan suomen kielen taivutustyyppijärjestelmä koostuu useista erilaisista allomorfisuhteista, joiden kunkin tuntomerkinä on lopulta koko

taivutussuhde itse. Kaikkein produktiiveimpia ovat taivutustyyppit, joissa on vähiten allomorfasta vaihtelua, toisin sanoen mahdollisimman yleispätevät paradigmamallit (mts. 69).

Suomen kielen verbintaivutuksen rakenteellinen yksinkertaisuus näkyy taulukossa 2. Ensinnäkin persoonapäätteissä ei ole variaatiota saman persoonan sisällä. Ainoastaan yksikön kolmannen persoonan päätte lyhyissä *-dA*-loppuisissa verbeissä ja niissä verbityypin 4 verbeissä, joissa vahva vokaalivartalo päättyy *-AA*, täytyy muistaa: sitä ei ole.

Kaikissa verbityypeissä lukuun ottamatta verbityyppi 1:n astevaihtelullisia verbejä ja verbejä *tehdä*, *nähdä* taivutusvartalo pysyy samana persoonamuodosta riippumatta. Kun siis unohdetaan mutkikas morfofonologinen säännöstö, kuinka infinitiivistä muodostetaan finiittimuotoja, suomen kielen verbintaivutus näyttää erittäin yksinkertaiselta.

Verbityyppi 1 on suomen kielen suurin verbiryhmä. Astevaihteluttomat verbit ovat hyvin yksinkertaisia taivuttaa, mutta astevaihtelun vaikutus taivutusvartaloon voi kieliopintojen alussa tuntua sekavalta. Miksi yksikön ja monikon kolmannessa persoonassa on vahva vokaalivartalo, mutta muissa persoonamuodoissa heikko? Verbityyppi 1:n astevaihtelullisten verbien kanssa samalla tavalla taipuvat verbityyppiin 2 kuuluvat verbit *tehdä* ja *nähdä*. Verityypistä 1 ne eroavat kuitenkin siinä, että infinitiivissä niillä ei ole vahvaa konsonanttia.

Taulukosta voi havaita, että verbityyppien 2 ja 3 lyhyiden verbien taivutusvartalot yksikön ensimmäisessä ja toisessa persoonassa saattavat kielenoppijan kielitajussa limittyä samaan paradigmaan, varsinkin jos mukaan otetaan verbien puhekieliset muodot: *saan*, *teen*, *'nään'* ~ *näen*, *'tuun'* ~ *tulen*, *'meen'* ~ *menen*. Samoin verbityypin 5 tarvita voi sekaantua verbityyppiin 4: *'tarviin'* ~ *tarvitsen*, *'haluun'* ~ *haluan*, *hakkaan*.

tehdä ja *nähdä* saattavat lisäksi limittyä verbityyppeihin 3, 5 ja 6 taivutusvartalon *e*-loppuisuuden takia: *teen, näen, tulen, ajattelen, tarvitsen, vanhenen* ja *tarkenen*.

Verbien lopullinen sijoittuminen oikeaan taivutusparadigmaan vaatii siis, kuten Paunonen (1983: 65) toteaa, tietoa verbin useammasta muodosta. Tähän kielenoppija tarvitsee kielioppia.

4. VERBIN TAIVUTTAMISEN OPETTAMINEN SEITSEMÄNNEN LUOKAN OPPIKIRJOISSA

4.1. Juttuja ja tuttuja - Kielitietoa ja harjoituksia suomi toisena kielenä -opiskeluun seitsemäsluokkalaisille

4.1.1. Verbityypit

Juttuja ja tuttuja -oppikirja (2004) esittelee verbityypit kirjan lopussa ikään kuin lisätietona. Muut kirjan osa-alueet on sisällysluettelossa numeroitu pääotsakkeiden alle, esimerkiksi: 1. Suomen kieli maailman kielten joukossa. Verbityypit ja nimityypit sijaitsevat kirjan lopussa peräkkäin ilman numerointia.

Verbityypit-osion alussa mainitaan yhdellä lauseella peruste verbien jakoon eri tyypeihin: "Verbit, joiden perusmuoto ja taivutusmuodot ovat samantapaisia, kuuluvat samaan verbityyppiin" (mts. 200). Oppilasta ohjeistetaan käyttämään analogiaa verbityyppien yhteydessä: "Kun tunnet yhden verbityyppiin kuuluvan verbin taivutuksen, voit taivuttaa samalla tavalla muita tähän tyyppiin kuuluvia verbejä".

Lisäksi kirjakäyttäjää huomautetaan astevaihtelun mahdollisuudesta, josta löytyy tietoa kirjan sivulta 25. Kyseisellä sivulla kerrotaan, miten astevaihtelu toteutuu: jos perusmuodossa on vahva aste, myös yksikön 3. persoonan ja monikon 3. persoonan verbimuodossa on vahva aste, ja jos perusmuodossa on heikko aste, myös passiivissa on heikko aste, mutta muissa persoonamuodoissa on vahva aste. Lisäksi muistutetaan hieman epämääräisesti, että astevaihtelu vaikuttaa myös muissa verbin taivutusmuodoissa, ilman esimerkkejä. Erikoista on, että lopuksi todetaan sivulta 200 löytyvän lisätietoa astevaihtelusta, siis juuri siltä sivulta, josta oli

viite kyseiselle sivulle 25. Ilman opettajaa oppilas ei hyödy edellä mainituista tiedoista, koska hän mitä todennäköisimmin ei ymmärrä lukemaansa lingvististä tekstiä, ja lopulta hämmentyy sivujen toisiinsa viittaamisesta.

Varsinaisessa verbityyppianalyysissä (mts. 200–204) verbityypit esitetään lyhyesti ja luettelomaisesti. Kustakin tyypistä annetaan muutama esimerkkiverbi perusmuodossa, yhden verbin mallitaivutus indikatiivin preesensissä sekä myönteisessä että kielteisessä muodossa. Jos verbityypin sisällä on astevaihtelua, se mainitaan.

Verbityypin 1 tunnistaa kirjan mukaan siitä, että sen lopussa on kaksi vokaalia. Esimerkkisanojen kaksi viimeistä kirjainta on tekstissä tummennettu. Esimerkkisanoiksi on valittu hieman yllättävät *hyppiä* ja *loikkia*, mutta myös taajemmin käytettävät *kulkea* ja *käyttää*. Mallitaivutuksen verbiksi on valittu *hyppiä*, jossa saadaan näkyville myös astevaihtelun esiintyminen tässä verbityypissä. Vahva konsonantti on tummennettu sekä perusmuodossa että myönteisissä kolmannen persoonan muodoissa. Esimerkkitaivutuksen alapuolinen teksti kertoo ranskalaisin viivoin, että edellä mainituissa muodoissa on vahva aste. Lisäksi ranskalaisin viivoin kerrotaan ne muodot, joissa on heikko aste. Lopuksi huomautetaan mallisanan kera, että ensimmäisen verbityypin passiivissa *a* tai *ä* muuttuu *e*:ksi *ostaa*: *ostetaan*.

Verbityypissä 2 perusmuodon lopussa on *-da* tai *-dä*. Heti alkuun kerrotaan, että verbityypissä ei ole astevaihtelua. Esimerkkiverbinä taivutetaan *käydä*. Verbit *nähdä* ja *tehdä* taivutetaan myös malliksi, ja niiden taivutuksen kerrotaan poikkeavan muiden kyseisen ryhmän verbien taivutuksesta.

Verbityypissä 3 perusmuodon lopussa on kirjan mukaan *-la* tai *-lä*, *-na* tai *-nä*, *-ra*, *-sta* tai *-stä*. Esimerkkeinä mainitaan verbit *tulla*, *mennä*, *surra* ja *ratkaista*. Mallitaivutukseen on valittu jälleen yllättävä verbi: *näytellä*, jossa astevaihtelu saadaan näkyviin. Lisäksi mainitaan, että vahva aste on

preesensin aktiivin persoonamuodoissa, mikä tieto saattaa mennä seitsemäsluokkalaiselta oppilaalta ohi ilman opettajan avustusta, ja heikko aste on perusmuodossa ja passiivissa.

Näytellä-verbin lisäksi mallitaivutuksen avulla esitetään verbit *pestä* ja *juosta*, joiden yhteyteen on jostain syystä laitettu "Huom!"-kohdistin. Mitään huomionarvoista kyseisissä verbeissä ei kuitenkaan kerrota olevan. *Pestä*-verbin yhteydessä todetaan, että myös *nousta* taipuu samalla tavalla, ja *juosta*-verbin parina on kysymyksiä herättävä verbivalinta: *syöstä*, jonka saattaminen oppilaan aktiiviseen sanavarastoon kielenopintojen alkuvaiheessa lienee toiveajattelua. Näissä verbeissä selkeästi esiin tuleva taivutusvartalon *e*-aines on jätetty oppilaan itsensä havaittavaksi tai opettajan osoitettavaksi.

Verbityypissä 4 perusmuodon lopussa on *-(vokaali)-ta* tai *-(vokaali)-tä*, mikä on melko epäselvä merkintätapa, kun ajattelee oppikirjan kohderyhmää. Esimerkkiverbeinä ovat *luvata*, *herätä* ja malliksi taivutettu *kerrata*, joka on koululaisen sanavarastoa ajatellen relevantti verbi. Huomio kiinnitetään astevaihteluun, joka avataan tekstissä verbityypin 3 tapaan ja vahvistetaan niin ikään konsonanttien tummennuksella. Taivutusvartalon pitkään vokaaliin ei kiinnitetä huomiota.

Verbityypissä 5 perusmuodon lopussa on *-ita* tai *-itä*. Esimerkkiverbeinä ovat *tarvita*, *merkitä* ja malliksi taivutettu *valita*. Koska astevaihtelua ei ole, verbityyppi on nopeasti esitelty. Taivutusvartalon *-itse-* jää nostamatta esille.

Verbityypissä 6 perusmuodon lopussa on *-eta* tai *-etä*. Esimerkkiverbeinä ovat *tummeta*, *lämmetä* ja malliksi taivutettu *paeta*, jossa jälleen huomio kiinnitetään astevaihteluun, ei taivutusvartalon *-ne*-ainekseen. *tummeta* ja *lämmetä* ovat erikoinen valinta vain maininnan tasolle jääviksi esimerkeiksi, sillä vaikka niiden infinitiivimuodot ovat samanlaiset, niiden taivutusvartaloissa *-mm-* käyttäytyy eri tavalla: *tummene-*, *lämpene-*.

Juttuja ja tuttuja -oppikirjan verbityyppihin liittyvissä analyysiteksteissä puhutaan pääasiassa vain astevaihtelusta ja finiittimuotojen konsonanttien tummennukset korostavat tätä seikkaa. Tekstissä ei kiinnitetä oppilaan huomiota siihen, mitä muita morfofonologisia muutoksia verbin vartalossa tapahtuu finiittimuotoon siirryttäessä. Koska kirjassa ei ole yhtään harjoitusta suoraan verbityyppihin liittyen, herää kysymys, miksi verbityypit ylipäätään esitellään kirjassa.

4.1.2. Verbin taivuttaminen

Verbin taivuttamisen opettamisessa Juttuja ja tuttuja -kirja keskittyy analyysissään (mts. 71) persoonapäätteisiin ja passiivin päätteisiin. Harjoituksia persoonataivutuksesta ei ole kuin yksi, harjoitus 9. sivulla 74: Kirjoita vihkoon preesensin persoonamuodot verbeistä *voittaa* ja *liikkuu*. Molemmat verbit kuuluvat verbityyppiin 1 ja niissä on astevaihtelu, joka mitä ilmeisimmin on kirjantekijöiden mielestä suomen kielen morfologiassa tärkein harjoitettava asia.

Muut tehtävät (mts. 72–73) keskittyvät lähinnä verbien semantiikkaan ja sanavaraston kasvattamiseen. Tehtävässä 1. oppilaan pitää tunnistaa sanaluettelosta, mitkä sanat ovat verbejä: *kirjoittaa*, *kirja*, *kirjava*, *kirjailija*. Tehtävissä 2.–4. oppilas harjoittelee eläinten tekemiseen, ääntelemiseen ja liikkumiseen liittyviä verbejä: Mitä hauki/lepakko/hämähäkki tekee, mikä eläin *hirnuu/kurnuttaa/määkii*, mikä eläin *loikkii/luikertelee*. Vaikka edellä mainittujen tehtävien verbien tavoitteena on kasvattaa oppilaan sanavarastoa, ne ovat myös verbityyppianalyysille otollista materiaalia. Tämä tietysti vaatii opettajan poikkeamista kirjan tehtävänannosta, mutta oppilasta saattaa hyvinkin motivoida hänelle outojen verbien tutkiminen. Tehtäviin valitut verbit eivät tosin kaikki ole käyttötaajuudeltaan ensimmäisten opeteltavien joukossa: *haukkua*, *naukua*, *sihistä*, *röhkiä*,

ammua, hirnuu, inistä, kotkottaa, piipittää, kurnuttaa, määkiä, ulvoa, livertää, surista, sirittää, loikkia, lentää, kiivetä, uida, luikerrella, hiippiä, ravata ja hyppiä.

Verbin persoonataivutukseen liittyen kirjassa on myös muutama tehtävä, joissa tavoitteena on oppia tunnistamaan ja merkitsemään persoonamuotoja kieliopillisesti oikeita lyhenteitä käyttäen.

Luvussa 5.1.1. esiteltyä verbityyppianalyysia voisi käyttää hyödyksi ja avuksi kolmessa viimeisessä tehtävässä 12.–14. sivuilla 74–75, joissa tehtävätyyppinä on lauseessa olevan finiittimuotoisen verbin saattaminen infinitiiviin: Kirjoita vihkoon alleviivatun verbin perusmuoto. Tehtäviin valitut verbit antavat suomen kielen verbeistä väärän kuvan, sillä kaikki niissä esiintyvät verbit sisältävät astevaihtelun. Toki verbeissä tapahtuvaa astevaihtelua pitää harjoitella, mutta myös astevaihteluttomia verbejä on olemassa.

Tehtävässä 12. verbit ovat verbityyppiä 1 ja ne ovat yksikön 1. persoonassa: *nukun, kömmän, puun, tongin, hörpin, kuljen, otan, sovin, en kierrä, nypin, tiedän, käytän* ja *opin*. Tehtävässä 13. verbit ovat verbityyppiä 3 ja ne ovat yksikön tai monikon 1. persoonassa: *soutellemme, tappelemme, kuuntelen, kätelemme* ja yksi yksikön 3. persoonassa: *ompelee*. Joukossa on myös ryhmään sopimaton verbityyppiin 4 kuuluva: *vertaan*. Olisikohan käynyt niin, että kirjantekijöillä on ollut lauseessa ensin tyyppiin 3 kuulunut *vertailen*, jonka onkin havaittu olevan astevaihteluton, ja siten tehtävien linjaan sopimaton? Tehtävässä 14. verbit ovat verbityyppiä 4 ja ne ovat yksikön tai monikon 1. persoonassa: *pakkaan, hankaan, tapaamme, valtaamme, makaan ja takaan*.

4.1.3. Yhteenveto

Taulukossa 3 on lueteltu kaikki Juttuja ja tuttuja -oppikirjan verbityyppien ja persoonataivutuksen analyysiosassa ja harjoituksissa käytetyt verbit. Harjoitusten verbeistä mukaan on otettu ne, joita on pitänyt tehtävänannon mukaan taivuttaa persoonamuodoissa. Taulukon tummennetut verbit on oppikirjassa taivutettu malliksi kaikissa persoonamuodoissa presensissä. Kussakin verbityypissä mainitaan esiintymien lukumäärä analyysissa ja harjoituksissa sekä astevaihteluberbien osuus koko lukumäärästä.

Taulukko 3. Juttuja ja tuttuja: Analyysiosassa ja harjoituksissa käytetyt verbit:

verbityyppi 1

analyysiosassa: 5 verbiä, joista 4 astevaihteluberbejä

hyppiä, loikkia, kulkea, käyttää, ostaa

harjoitukset: 19 verbiä, joista 17 astevaihteluberbejä

etsiä, löytää, sovittaa, maksaa, voittaa, liikkua, nukkua, kömpiä, pukea, tonkia, hörppiä, kulkea, ottaa, sopia, kiertää, nyppiä, tietää, käyttää, oppia

verbityyppi 2

analyysiosassa: 6 verbiä

käydä, nähdä, tehdä, syödä, saada, imuroida

harjoitukset: 0 verbiä

verbityyppi 3

analyysiosassa: 9 verbiä, joista 3 astevaihteluberbejä

näytellä, pestä, juosta, tulla, mennä, surra, ratkaista, nousta, syöstä

harjoitukset: 6 verbiä, joista 5 astevaihteluberbejä

katsella, soudella, tapella, kuunnella, kätellä, ommella

 verbityyppi 4

analyysiosia: 3 verbiä, joista 2 astevaihteluverbejä
kerrata, tavata, herätä

harjoitukset: 7 verbiä, joista 7 astevaihteluverbejä
verrata, pakata, hangata, tavata, vallata, maata, taata

verbityyppi 5

analyysiosia: 3 verbiä
valita, tarvita, merkitä

harjoitukset: 1 verbi
harkita

verbityyppi 6

analyysiosia: 3 verbiä, joista 2 astevaihteluverbejä
paeta, tummeta, lämmitä

harjoitukset: 0 verbiä

Juttuja ja tuttuja -oppikirjan analyysissa ja harjoituksissa käyttämiä verbejä tarkastellessa huomio kiinnittyy ensimmäiseksi siihen, että ehdottomasti tärkeimmäksi asiaksi sekä verbityypeissä että persoonataivutuksessa nostetaan astevaihtelu. Eniten harjoitellaan verbityypin 1 astevaihtelullisilla verbeillä, jotka samalla ovat suurimmaksi osaksi erilaisia liikkumista kuvaavia verbejä. Kirjantekijöillä on siis astevaihteluharjoittelun lisäksi tavoitteena oppilaan sanavaraston monipuolistaminen.

Juttuja ja tuttuja -oppikirjan harjoituksissa käyttämistä verbeistä vain neljä ei sisällä astevaihtelua. Oppilas on vaarassa päätyä siihen käsitykseen, että suomen kielessä verbivartalossa tapahtuu aina jotakin muutoksia. Näin vahvistetaan vanhaa väärää uskomusta, että suomi olisi vaikea kieli. Oppikirjan harjoituksissa niin verbityypin 1 kuin verbityyppien 3 ja 4

verbeissä tehtävänä on muodostaa infinitiivistä finiittimuotoja. Tällöin oppilaan on muistettava, millä finiittimuodoilla verbityypissä 1 on vahva vokaalivartalo, ja millä ei. Hänen on osattava kääntää verbityyppien 3 ja 4 verbejä taivuttaessaan astevaihtelu päinvastaiseksi: infinitiivissä on heikko aste, mutta finiittimuodoissa vahva aste. Lisäksi oppilaan on muistettava, että kyseisissä verbityypeissä finiittimuotojen vahva konsonantti on kaikissa persoonamuodoissa. Jos analyysissa ja harjoituksissa keskitytään vain astevaihtelun aiheuttamiin morfologisiin muutoksiin, vaarana on, että kielenopiskelusta tulee matematiikkaa tai aivojumbppaa, ja muotojen siirtyminen aktiivisen kielenkäyttöön estyy.

Astevaihteluverbien hakemisella verbityyppi 3 on harjoituksissa saatu vääristymään, sillä nyt kaikki harjoiteltavat verbit ovat *-IA*-loppuisia. Analyysiosassa annetaan maininnan tasolla esimerkit muistakin mahdollisista kyseiseen verbityyppiin kuuluvista verbeistä, mutta kirjantekijöiden huomio, että *juosta* taipuu kuin *syöstä*, ei ole peruskoulumaailmasta.

Verbityypit 2 ja 5, joissa astevaihtelua ei ole, on jätetty Juttuja ja tuttuja -kirjassa harjoitusten ulkopuolelle. Verbityypistä 5 harjoituksissa on vain yksi esiintyminen, verbityypistä 2 ei ole ainoatakaan esiintymistä. Astevaihteluttomat verbityypit lienee jätetty pois harjoituksista siksi, että vartaloltaan vaihteluttomina ne eivät tarjoa kirjantekijöiden mukaan tarpeeksi haastetta oppilaalle, tai sitten ajatellaan, että tyyppien verbit ovat niin helppoja, ettei niiden taivuttamista tarvitse harjoitella.

Myös verbityyppi 6 on jätetty harjoituksissa kokonaan huomiotta, vaikka tyyppi tarjoaisi mahdollisuuden kirjan erityiseksi nostamiin astevaihtelutehtäviin. Verbityyppiä 6 pitäisi harjoitella kuitenkin muista syistä: tyyppiin kuuluu muutamia satoja verbejä, joista useita koululainen kuulee, tarvitsee ja käyttääkin, mm. *tarjeta*, *lämmetä*, *kylmetä*, *pienetä*, *suureta*.

4.2. Sisu 7 - suomea toisena kielenä

4.2.1. Verbityypit

Sisu 7 - suomea toisena kielenä esittelee verbityypit todella tarkasti Leila Whitea mukaillen (mts. 45–59). Analyysia ja taulukoita on yhteensä 10 sivua, jonka jälkeen kokoavia harjoituksia 6 sivua, joilla on yhteensä viisi verbityyppiin tai verbintaivutukseen liittyvää harjoitusta. Analyysin määrä on todella suuri verrattuna harjoitusten määrään. Kunkin verbityypin analyysiosa alkaa taulukolla, jossa on malliksi taivutettu kahdesta kuuteen verbiä kaikissa persoonamuodoissa ja passiivissa myönteisessä ja kielteisessä muodossa. Taulukoita seuraa analyysiteksti ranskalaisin viivoin. Kokemuksesta tiedän, että analyysitekstit ovat niin kieliopillista termistöä täynnä, että seitsemäsluokkalainen suomi toisena kielenä -oppilas ei niitä ymmärrä. Käytännössä opettajan on avattava analyysitekstit oppilaille käyttämällä esimerkkejä kussakin kohdassa, mikäli aikaa riittää.

Sisu 7 alustaa verbityyppianalyysiä toteamalla, että verbityypit pitää hallita, jotta pystyy taivuttamaan verbejä oikein. Vaikka asia tuntuisi oppilaasta helpolta, kirjantekijät kehottavat opettelemaan verbityypit, koska kirjan muissa verbeihin liittyvissä kohdissa jatkossa viitataan verbityyppiin.

Verbit jaetaan kirjan mukaan kuuteen ryhmään, joita kutsutaan verbityypeiksi: yhden ryhmän sisällä sanojen vartaloissa tapahtuu aina samantyyppisiä muutoksia. Vartalo-termi selitetään seuraavassa kappaleessa: Vartaloksi sanotaan sitä osaa sanasta, johon persoonapäätteet liitetään. Sivulla 46 on taulukko, jossa esitellään 11 verbin vahva ja heikko vartalo: *kirjoitta-*, *kirjoita-*, *viheltä-*, *vihellä-*, *anta-*, *anna-*, *kiharta-*, *kiharra-*, *sulke-*, *sulje-*, *lähte-*, *lähde-*, *liikku-*, *liiku-*, *teke-*, *tee-*, *loppu-*, *lopu-*, *sopi-*, *sovi-* *ampu-* ja *ammu-*. Verbivartaloihin on liitetty esimerkkilauseet,

joista voi havaita, mihin verbimuotoihin mitäkin vartaloa voi käyttää. Tätä ei avata tekstissä. Opettajan harkintaan jää, pysähdytäänkö taulukon ääreen tekemään esimerkiksi suullisia lisäharjoituksia eri vartaloitten käyttämisestä. Harjoituksia vahvojen ja heikkojen verbivartaloitten käytöstä kirjassa ei ole, vaikka asialle varataan analyysiosassa oma sivunsa. Merkillepantavaa on, että myös Sisu 7 lähtee liikkeelle astevaihtelusta ja sen vaikutuksesta verbivartaloon.

Seuraavaksi esittelen kootusti, miten Sisu 7 analysoi verbityypit oppilaalle. Kirjantekijät käyttävät infinitiivistä nimitystä perusmuoto, vaikka termi infinitiivi mainitaankin verbityyppianalyysin alussa. Eri verbityyppien analyysit noudattavat seuraavaa kaavaa: taulukko johdattaa verbityyppiin, sen ylin rivi osoittaa merkitsevät infinitiivin loppuäänteet, taulukon jälkeen opetetaan taivutusvartalon muodostaminen, seuraavaksi esitellään mahdollinen astevaihtelu ja lopuksi on havaintoja verbityypin frekvenssistä ja produktiiviuudesta.

Verbityypissä 1 perusmuodon lopussa on kaksi vokaalia. Vokaalit voivat kirjan mukaan olla *-aa*, *-ea*, *-ia*, *-oa*, *-ua*, *-eä*, *-iä* ja *-yä*. Mallitaivutukseen on valittu kolme verbiä: *nauraa*, *lukea* ja *kysyä*. Persoonapäite on esimerkeissä erotettu taivutusvartalosta pystyviivalla. Taulukosta näkee hyvin, miten astevaihtelu toteutuu eri muodoissa. Samoin oppilaan on helppo havaita, että astevaihteluttomissa verbeissä verbityyppi 1:n taivutusvartalossa ei tapahdu muutoksia. Astevaihteluberbien vahvan ja heikon vokaalivartalon esiintyminen on selitetty taulukon alla kohderyhmää ajatellen hieman monimutkaisesti. Ohjeen ymmärtämistä ei helpota se, että esimerkiverbit, joiden on tietysti tarkoitus avata asiaa helpommin, ovat suluissa keskellä lausetta:

Perusmuodossa sekä yksikön ja monikon kolmannessa persoonassa on vahva konsonantti (*lukee*, *lukevat*, *kirjoittaa*, *kirjoittavat*), muulloin heikko (*luen*, *luet*, *luemme*, *luette*, *kirjoitan*, *kirjoitat*, *kirjoitamme*, *kirjoitatte*). Myös kielteisessä

muodossa (*en lue, en kirjoita*) ja passiivissa (*luetaan, ei lueta*) on heikko konsonantti. (Sisu 7: 47.)

Taulukon alla opastetaan myös passiivin muodostamiseen. Passiivi tehdään verbityypissä 1 laittamalla *minä*-muodon päätteiden tilalle *-taan* tai *-tään*. Tässä yhteydessä olisi hyvä mainita kyseisen muodon esiintyvän puheessa monikon 1. persoonassa. Sellaisenaan se lienee useimmalle seitsemäsluokkalaiselle oppilaalle aivan tuttu ja helppo tuottaa.

minä-muoto – *-n* + *-taan* -kaava, jolla asia yritetään oppilaalle havainnollistaa, ei sovi funktionaaliseen kielenoppimiseen.

Lopuksi mainitaan, että verbityyppi 1 on hyvin yleinen verbityyppi, ja siihen tulee koko ajan lisää uusia sanoja. Esimerkkinä tästä annetaan *pakastaa, tulostaa* ja *stressaantua*, joiden kerrotaan syntyneen tarpeesta ilmaista uusien laitteiden käyttöä ja oireen ilmaantumista.

Verbityypissä 2 on perusmuodon lopussa *-da* tai *-dä*. Esimerkkiverbeinä taivutetaan *syödä, saada* ja *imuroida*. Vartalon ja päätteiden erottaminen pystyviivalla korostaa sitä seikkaa, että verbityypissä 2 taivutusvartalossa ei tapahdu muutoksia.

nähdä ja *tehdä* taivutetaan myös malliksi, koska niiden taivutuksen huomautetaan olevan erilainen. Astevaihtelu esiintyy kirjan mukaan verbityypissä 2 vain näissä kahdessa verbissä.

Verbityypin 2 frekvenssistä kerrotaan, että lyhyitä, vanhoja verbejä on alle kaksikymmentä: *juoda, jäädä, käydä, luoda, lyödä, myydä, nähdä, saada, soida, suoda, syödä, tehdä, tuoda, viedä* ja *voida*. Verbejä on itse asiassa viisitoista, jotka kaikki on mainittu kirjassa. Lopuksi mainitaan, että verbityyppiin 2 tulee koko ajan lisää uusia verbejä, joita tehdään *-oida*-johtimella: *ahkeroida, ihannoida, pysäköidä, reagoida* ja *valikoida*.

Sisu 7 kehottaa oppilasta tarkkailemaan verbityyppejä 3 tunnistaessaan perusmuodon *k o l m e a* viimeistä kirjainta: *-lla, -llä, -nna, -nnä, -rra*,

-*sta* ja -*stä*. Malliksi on taivutettu kuusi verbiä: *kuulla*, *ajatella*, *mennä*, *purra*, *nousta* ja *valaista*. Taulukkoa tutkimalla taivutusvartalon *e*-loppuisuus tulee hyvin esille. Opettajan tehtäväksi jää oppilaan huomion kiinnittäminen asiaan. Taulukon alla toki ohjataan oppilasta toimimaan seuraavasti: Verbin vartalon saat, kun otat pois perusmuodon kaksi viimeistä kirjainta ja lisäät siihen *e*-kirjaimen. Suullinen drillaus verbityypin verbeillä lienee tehokkaampi omaksumistapa.

Astevaihtelun esiintymistä verbityypissä 3 ei korosteta, esimerkiverbeistäkin vain yhdessä on astevaihtelu. Taulukon alla mainitaan, että -*lä*/-*lä*-loppuisissa verbeissä ilmiö on mahdollinen. Perusmuodossa on tällöin heikko konsonantti, mutta kaikissa persoonissa sekä kielto muodossa on vahva konsonantti. Esimerkkeinä astevaihtelullisista verbeistä ovat *kuunnella*, *rangaista* ja *ommella*.

olla ja *juosta* taivutetaan malliksi vielä erikseen, koska niiden taivutus poikkeaa muiden ryhmän verbien taivutuksesta. *e*-aines nostetaan mallitaivutuksessa esille.

Kuten edellisessä verbityypissä, myös verbityypin 3 lyhyet verbit ovat suomen kielen vanhoja sanoja ja niitä on vain muutamia: *olla*, *kuulla*, *piillä*, *tulla*, *mennä*, *panna*, *purra*, *surra*, *juosta*, *nousta*, *pestä* ja *päästä*. Yli kaksitavuiset -*lla*/-*llä* ja -*sta*/-*stä* -loppuiset verbit ovat Sisu 7:n mukaan yleisiä, ja niitä syntyy koko ajan lisää. Aivan uusista verbeistä esimerkkinä mainitaan *chattailla* ja *surffailla*. -*sta*/-*stä*-loppuisten verbien kerrotaan lisäksi usein kuvaavan erilaisia ääniä: *piristä*, *pöristä*, *kilistä* ja *kolista*.

Verbityypin 4 tunnistaa oppikirjan mukaan siitä, että perusmuoto loppuu useimmiten kirjaimiin -*ata*/-*ätä*, joskus -*ta*/-*tä* lopun edellä voi olla myös jokin muu vokaali. Taulukossa ilmoitetaan vielä erikseen mahdolliset vaihtoehdot: -*ata*, -*eta*, -*ota*, -*uta*, -*etä*, -*ytä* ja -*ätä*. Malliksi on taivutettu kuusi verbiä, kuten aiemmin verbityypissä 3. Suuri mallitaivutusten määrä johtunee infinitiivin loppuäänteiden variaation suuresta määrästä verrattuna esimerkiksi verbityyppiin 2. Verbityypin malliverbit ovat *maata*, *pudota*,

haluta, kiivetä, älytä ja määrätä. Taivutusvartalo on erotettu persoonapäätteestä pystyviivalla. Opettajan kannattaa erikseen kiinnittää oppilaan huomio taivutusvartalon VV-loppuun. Kirja ohjaa oppilasta finiittimuodon muodostamiseen seuraavasti: Verbin vartalon saat, kun otat pois perusmuodon *-ta/-tä*-lopun ja lisäät siihen *a:n* tai *ä:n*. Kaava on *lainata – ta + a > lainaa-*.

Sisu 7:n mukaan verbityypissä 4 esiintyy astevaihtelua samalla tavalla kuin verbityypissä 3: perusmuodossa on heikko konsonantti mutta kaikissa persoonamuodoissa sekä kieltomuodossa on vahva konsonantti. Esimerkkeinä mainitaan: *hävetä, tykätä* ja *viitata*. Erikseen kerrotaan, että kaikissa verbityypin 4 *-eta*-loppuisissa verbeissä on astevaihtelu, mutta *-itä-* ja *-uta*-loppuisissa vaihtelua ei ole.

Lopuksi mainitaan, että verbityyppiin 4 kuuluu paljon verbejä, ja että niitä syntyy jonkin verran lisää, etenkin puhekielessä. Esimerkkeinä uusista verbeistä ovat *bongata* ja *liftata*.

Kauttaaltaan astevaihteluttomaan verbityyppiin 5 kuuluvat *-ita* tai *-itä-*loppuiset verbit. Malliksi on taivutettu verbit *palkita, valita* ja *villitä*, joista viimeinen on esiintymistaajuudeltaan harvinainen, ainakin oppilaiden reaktioista päätellen. Sisu 7 ohjaa taivutusvartalon muodostamiseen seuraavasti: Verbin vartalon saat, kun otat pois perusmuodon *-a/-ä* lopun. Lisää sen paikalle *-se-*, taivutuskaava on *tarvita – ta + se-*. Taivutusvartalon *itse*-loppuisuus näkyy taulukosta, jos sitä osaa katsoa oikein. Tätä havaintoa ei kuitenkaan oppikirjassa eritellä.

Verbityyppiin 5 kuuluu vain parikymmentä verbiä. Näistä esimerkeiksi on valittu *hallita, harkita, havaita, lukita, mainita, merkitä, tulkita, tuomita* ja *vallita*.

Verbityypissä 6 perusmuodon lopussa on *-eta* tai *-etä*. Malliksi on taivutettu verbit *vaieta* ja *pienetä*. Kirja ohjaa taivutusvartalon muodostamiseen seuraavasti: Verbin vartalon saat, kun otat pois

perusmuodon *-ta/-tä*-lopun. Lisää sen paikalle *-ne*. Malliksi esitetään kaavat */kuumeta – ta + ne-/*, */pimetä – tä + ne-/*.

Verbityypin 6 asevaihtelu on samankaltainen kuin tyypeissä 3 ja 4: perusmuodossa on heikko konsonantti, mutta kaikissa persoonamuodoissa ja kieltomuodossa vahva konsonantti. Esimerkkeinä ovat *lämmetä* ja *pidetä* sekä harvinaisemman astevaihtelun verbit *valjeta*, *tarjeta* ja *rohjeta*.

Infinitiivilähtöisyys tässä verbityypissä tekee asian oppilaille vaikean tuntuiseksi. Havaintojeni mukaan verbityyppi 6:n finiittimuodot ovat oppilaille tuttuja ja uusinakin niiden merkitys aukenee helposti. Ovathan kyseisen verbityypin verbit usein lähtöisin adjektiivista, substantiivista tai partikkelista. Finiittimuodossa kantasanaa on ehkä enemmän näkyvissä, jolloin se on helpompi ymmärtää ja ottaa käyttöön, vrt. *auki* : *aukenee* : *aueta*, *pako* : *pakenee* : *paeta*. Seuraavat verbit ovat taas finiittimuotoina taajemmin käytössä: *pienenee* : *pienetä*, *suurenee* : *suureta*.

Edellä esittämäni Sisu 7 -oppikirjan verbityyppianalyysi on opetustilanteessa melko mahdoton käyttää sellaisenaan. Ensinnäkin asiaa riittää kymmenelle sivulle, joka on aivan liian suuri kokonaisuus käytäväksi läpi edes kaksoistunnilla. Vaikka aika riittäisi, seitsemäsluokkalaisen oppilaan motivaatio ei riitä näin pitkään taulukoiden tarkkailemiseen. Lisäksi aihepiirin uskottavuutta syö se, että taulukoita seuraavat pitkät analyysitekstit ovat oppilaille niin vaikeita, että opetuksessa ne hypätään suurimmaksi osaksi yli. Opettajasta riippuu, kuinka taulukoita tulkitaan ilman avaustekstejä. Kirjassa ei ole harjoituksia verbityypeittäin, joten kaikki verbityypit on ensin käytävä läpi, jotta kirjan tehtäviä voi käyttää opitun asian vahvistamiseen. Todellisuus on siis sitä, että opettaja joutuu tekemään omat materiaalit kuhunkin verbityyppiin liittyen, jos hän haluaa, että oppilaat saavat harjoitusta eri verbityyppien ominaispiirteistä.

Verbityyppeihin liittyvät tehtävät (Sisu 7: 53–59) sijaitsevat analyysiosan jälkeen. Kaikki tehtävät edellyttävät joko infinitiivin muodostamista tai verbin taivuttamista infinitiivimuodosta lähtien.

Ensimmäisessä tehtävässä 13 persoonamuotoisesta verbistä täytyy johtaa infinitiivi. Oppilasta ei opasteta infinitiivin muodostamiseen tässä yhteydessä, vaan opettajan on erikseen johdateltava asiaan.

Toisessa tehtävässä on yksitoista lausetta, joiden verbi on infinitiivimuodossa. Oppilaan tehtävänä on merkitä lauseen viereen, mikä verbityyppi on kyseessä, ja sen jälkeen taivuttaa verbi sanaristikoon oikeaan muotoon. Verbeistä vaaditaan ainoastaan yhden persoonamuodon tuottamista. Tehtävän verbit ovat: *tarvita, ommella, virkata, buuata, merkitä, nähdä, syvetä, hyppiä, pitää, tupakoida* ja *kuunnella*.

Kolmannessa tehtävässä on romaanikatkelmia, joissa verbit on esitetty infinitiivissä suluissa, ja oppilaan tehtävänä on taivuttaa ne viivoille. Tehtävässä ei erityisesti enää pyydetä analysoimaan verbien kuulumista tiettyyn taivutustyyppiin, vaan käyttää niitä oikein tekstissä. Tehtävä tosin ohjaa verbityyppien analogiseen käyttöön, sillä osa verbeistä on sellaisia, että ne ovat useimmille oppilaille kirjantekijöiden mukaan oletettavasti vieraita, tai ne eivät oletettavasti kuulu heidän aktiiviseen sanavarastoonsa. Tässäkin tehtävässä tarvitaan opettajaa antamaan mahdollisia analogiaverbejä, jotta oppilaan morfofonologinen tuotos osuisi oikeaan. Näitä analyysiin pakottavia verbejä ovat: *tassutella, kyetä, tallustella, valita, sulkea, erota, ripustaa, todeta, mainita* ja *ruveta*.

Neljännessä tehtävässä on viisi lausetta, joista puuttuu verbi kokonaan. Oppilaan tehtävänä on täydentää lauseet sopivilla verbeillä. Tehtävän ohessa on laatikko, jossa on annettu verbejä infinitiivissä. Osa verbeistä on taatusti kaikille oppilaille tuttuja: *istua, seisoa, kävellä, häiritä* ja *odottaa*, mutta osa tarjoaa mahdollisuuden sanavaraston laajentamiseen ja, jälleen opettajajohtoisesti, verbityyppien käyttöön analogiamallina: *seilata, levetä, maata, paeta, madella* ja *vanheta*.

Viimeinen tehtävä verbityyppeihin liittyen on Sisu 7:ssä usein esiintyvä sanoma- tai aikakauslehtitehtävä. Oppilaan tehtävänä on etsiä lehdistä kulloinkin opiskeltavaa asiaa, tässä tapauksessa poimitaan verbejä eri

verbityyppeihin. Verbityypeille on kirjassa sivun kokoinen taulukko, johon verbityypit on valmiiksi numeroitu. Ohjeena on, että lehdistä löydettyt verbit pitää muuttaa infinitiiviin, jolloin oikea verbilaatikko löytyy helpoimmin. Tämäkin tehtävä vaatii opettajan ohjausta. Edelleenkin ei ole varmaa, että oppilaat osaavat muodostaa infinitiivin finiittimuodon perusteella, koska sitä on harjoiteltu edellä vain yhdessä tehtävässä. Lisäksi verbityyppien hahmottaminen näin vähällä määrällä harjoituksia ja toisaalta tukahduttavan laajalla analyysiosalla on seitsemäsluokkalaiselle suomen kielen oppijalle hankalaa. Yhdessä tehden tästä tehtävästä voi saada paljonkin irti. Jos oppilas on motivoitunut, hän saattaa oppia tämän taulukon täydentämisen yhteydessä monta tärkeää asiaa infinitiivistä, verbivartaloista ja analogian hyödyntämisestä uusien sanojen taivuttamisessa.

4.2.2. Verbin taivuttaminen

Sisu 7 -oppikirja edellyttää, että verbin taivutus on oppilaalle tuttua alemmilta luokilta. Siksi verbin persoonataivutus esitellään kirjassa lyhyesti muutamalla lauseella ja kahdella taulukolla (mts. 33–34). Verbien kerrotaan taipuvan persoonamuodoissa, mitä ei selitetä oppilaalle. Taulukoissakin persoonia edustavat kieliopilliset yksikön 1. persoona, yksikön 2. persoona -termit.

Ensimmäisessä taulukossa on taivutettu malliksi verbityyppiin 1 kuuluva *asua*-verbi kaikissa persoonissa ja passiivissa myönteisessä ja kielteisessä muodossa ja kaikissa aikamuodoissa. Verbin taivutusvartalo on erotettu persoonapäätteestä ja tunnuksista pystyviivalla. Taulukkoa tutkimalla voi havaita, että *asua* verbin taivutus on erittäin yksinkertainen. Siinä ei tapahdu vaihtelua ollenkaan. Tunnukset ja päätteet lisätään taivutusvartaloon selkeän logiikan mukaisesti.

Toiseen taulukkoon on valittu myös verbityyppiin 1 kuuluva astevaihtelun sisältävä verbi *alenta*. Se on taivutettu malliksi kaikissa persoonissa ja passiivissa myönteisessä ja kielteisessä muodossa ja kaikissa aikamuodoissa. Verbin taivutusvartalo on erotettu persoonapäätteestä ja tunnuksista pystyviivalla. Tätä taulukkoa tutkimalla havaitaan monenlaisia allomorfeja: heikko vokaalivartalo *alenna-* on preesensin yksikön ja monikon ensimmäisessä ja toisessa persoonassa ja kaikissa preesensin kielteisissä muodoissa, vahva vokaalivartalo *alenta-* on infinitiivissä, preesensin yksikön ja monikon kolmannessa persoonassa ja kaikissa persoonissa muissa aikamuodoissa sekä myönteisessä että kielteisessä muodossa, paitsi imperfektin myönteisissä muodoissa, joissa on *-si-* imperfekti. Näitä kahta taulukkoa vertailemalla voidaan hyvin osoittaa eri lekseemien dynaamiset vaihtelut. Vaikka verbityypin 1 astevaihtelullisissa verbeissä tapahtuu morfofonologista vaihtelua, ilmiö on selkeästi esitettävissä taulukkona. Opettajan kannattaa käyttää aikaa edellä kuvattujen taulukoiden avaamiseen oppilaille, joista astevaihtelun esiintyminen tuntuu vaikealta. Toisaalta hyvän kielitaidon omaava oppilas ei pidä astevaihtelun esiintymistä ongelmana. Kielikorva sanoo, onko muoto oikein.

Astevaihtelullisia verbityypin 1 verbejä harjoitellaan yhdessä kaksiosaisessa tehtävässä (Sisu 7: 36–37), jossa taivutetaan verbit jännittää ja pudottaa kaikissa persoonissa ja passiivissa sekä kaikissa aikamuodoissa. Osa finiittimuodoista on kirjoitettu valmiiksi, jolloin oppilas voi käyttää edellä havainnollistettua tietoa eri vartalotyypeistä eri persoonamuodoissa. Muita tehtäviä aiheesta ei ole, joten opettajan kannattaa vahvistaa opittavaa asiaa esimerkiksi suullisilla harjoituksilla, joissa käytetään edellä mainittuja taulukoita ja tehtävää mallina.

Verbin taivutukseen johdatellaan vielä yhdessä tehtävässä, jossa on ote sanakirjasta (Sisu 7: 39). Tehtävänä on poimia eli tunnistaa verbit tekstistä, ja sen jälkeen kirjoittaa lauseita, joissa kyseisiä verbejä käytetään oikein taivutettuina. Tehtävässä esiintyvät verbit *pimputtaa*, *pingottaa*, *pingottua*,

pinkaista, pyrähtää, kipaista, säännätä, pinkoa, pyyhältää ja viilettää. Kyseessä on niin sanottu 'luulot pois' -tehtävä. Verbien merkitys on suomi toisena kielenä -oppilaille vieras tai ainakin epävarma. Oppilaan on motivoitettava, jotta hän voisi käyttää verbejä oikein. Ensin on selvitettävä verbien merkitys, ja sen jälkeen niitä taivutetaan. Tässä tehtävässä mahdollisesti luodaan oppilaalle tarve oppia verbityypit, joka onkin seuraavana aihekokonaisuutena oppikirjassa. Käytäntö on osoittanut, että tämänkin tehtävän tekee opettaja, joka kertoo oppilaille verbien merkityksen ja antaa lausemallit, joissa kyseiset verbit voivat esiintyä, minkä jälkeen oppilas voi onnistuneesti ryhtyä omiin yrityksiin.

4.2.3. Yhteenveto

Taulukossa 4 on lueteltu kaikki Sisu 7 -oppikirjan verbityyppien ja persoonataivutuksen analyysiosassa ja harjoituksissa käytetyt verbit. Harjoitusten verbeistä mukaan on otettu ne, joita on pitänyt tehtävänannon mukaan taivuttaa persoonamuodoissa tai palauttaa infinitiiviin. Taulukon tummennetut verbit on oppikirjassa taivutettu malliksi kaikissa persoonamuodoissa preesensissä myönteisessä ja kielteisessä muodossa. Kussakin verbityypissä mainitaan esiintymien lukumäärä analyysissa ja harjoituksissa sekä astevaihteluverbien osuus koko lukumäärästä.

Sisu 7 -oppikirjassa on käytetty paljon tilaa verbityyppien analysointiin. Esimerkkejä eri tyyppeihin kuuluvista verbeistä on runsaasti. Vaikka harjoituksia on oppikirjassa vähän, ylittää Sisu 7 tämän tutkimuksen kohteena olevien oppikirjojen välisessä lukumääräisessä verbivertailussa ensimmäiseksi: se analysoi tai harjoituttaa reilusti yli kaksinkertaisen määrän verbejä seuraavaksi tulleeseen oppikirjaan nähden.

 Taulukko 4. Sisu 7: Analyysiosassa ja harjoituksissa käytetyt verbit:

 verbityyppi 1

analyysiosia: 18 verbiä, joista 12 astevaihteluverbejä

nauraa, lukea, kysyä, asua, alentaa, kirjoittaa, viheltää, antaa, kihartaa, sulkea, lähteä, liikkua, loppua, sopia, ampua, pakastaa, tulostaa, stressaantua

harjoitukset: 39 verbiä, joista 28 astevaihteluverbejä

pitää (3), kärsiä, tietää, hyppiä, laittaa, kutittaa, hengittää, seisoa, selittää, sulkea, muistuttaa, asua, jättää, esittää, kysyä, ripustaa, taputtaa, istua, liikkua, purjehtia, lojua, kulkea, näkyä, odottaa, jännittää, pudottaa, pimputtaa, pingottaa, pingottua, pyrähtää, pinkoa, pyyhkähtää, viilettää, lähettää, kertoa

 verbityyppi 2

analyysiosia: 21 verbiä

syödä, saada, imuroida, tehdä, nähdä, juoda, jäädä, käydä, luoda, lyödä, myydä, soida, suoda, tuoda, viedä, voida, ahkeroida, ihannoida, pysäköidä, reagoida, valikoida

harjoitukset: 7 verbiä

viedä, vartioida, voida, nähdä, tupakoida, käydä, saada

 verbityyppi 3

analyysiosia: 29 verbiä, joista 6 astevaihteluverbejä

kuulla, ajatella, mennä, purra, nousta, valaista, tulla, panna, surra, päästä, kuunnella, rangaista, ommella, olla, juosta, kuulla, piillä, pestä, luetella, opiskella, halkaista, hälistä, vilkaista, chattailla, surffailla, piristä, pöristä, kilistä, kolista

harjoitukset: 23 verbiä, joista 5 astevaihteluverbejä

opiskella, päästä, kuunnella (2), rangaista, ommella, tassutella, pestä, tallustella, haistella, kävellä (2), keskustella, olla (4), jutella, seurustella, madella, pinkaista, kipaista, piillä

 verbityyppi 4

analyysiosia: 17 verbiä, joista 7 astevaihteluverbejä

maata, pudota, haluta, kiivetä, älytä, määrätä, lainata, tajuta, pölytä, hävetä, tykätä, viitata, määrätä, selvitä, hävitä, bongata, liftata

harjoitukset: 16 verbiä, joista 7 astevaihteluverbejä

haluta (2), virkata, buuata, ohjata, todeta (2), ruveta, seilata, levätä, maata, meluta, säännätä, levitä, tykätä, erota

 verbityyppi 5

analyysiosa: 14 verbiä

palkita, valita, villitä, tarvita, häiritä, hallita, harkita, havaita, lukita, mainita, merkitä, tulkita, tuomita, vallita

harjoitukset: 12 verbiä

harkita (2), valita (3), tarvita (2), merkitä (2), mainita, huomata, häiritä

verbityyppi 6

analyysiosa: 11 verbiä, joista 8 astevaihteluverbiä

vaieta, pienetä, kuumeta, pimetä, lämmitä, pidetä, valjeta, tarjeta, rohjeta, paeta, aueta

harjoitukset: 6 verbiä, joista 2 astevaihteluverbiä

suureta, syvetä, kyetä, levetä, paeta, vanheta

Sisu 7 -oppikirjassa käsitellään verbejä mallitaivutuksissa ja harjoituksissa yhteensä 213 kappaletta. Käsiteltävien verbien suuri määrä johtunee siitä, että kirjantekijät haluavat antaa tyhjentävän kuvan verbityyppeihin kuuluvista verbeistä: mallitaivutuksiin ja esimerkkiverbeihin on pyritty saamaan mukaan ainakin yksi jokaisesta mahdollisesta infinitiivintunnusvariantista.

Eniten verbejä esitellään todellisuudessaakin suurimmasta verbiryhmästä, verbityyppi 1:stä. Juttuja ja tuttuja -kirjan tapaan myös Sisu 7 nostaa astevaihtelun esille verbityyppiä analysoidessaan ja harjoittaessaan. Harjoiteltavissa verbeissä on astevaihtelutapauksia 57 verbistä kaikkiaan 40:ssä. Astevaihtelun lisäksi verbityyppi 1:n yhteydessä kasvatetaan oppilaan sanavarastoa uusien kieleen tarpeesta syntyneiden verbien (*tulostaa, stressaantua*) ja liikkumista kuvaavien verbien avulla (mm. *pyyhältää, viilettää*). Verbien infinitiivilähtöinen tarkastelu on tässä yhteydessä loogista, sillä verbejä analysoidaan sanakirjalähtöisesti.

Verbityyppi 2 on myös produktiivinen verbiryhmä, mutta jostain syystä Sisu 7 esittelee kaikki ryhmään kuuluvat lyhyet verbit, joita on olemassa vain 15. *OidA*-loppuiset produktiiviset verbit jäävät muutamalle maininnalle.

Verbityypin 3 analyysiosassa esitellään kaikkiaan 29 verbiä. Ryhmä on verbityypeistä toiseksi suurin. Sisu 7 esittelee esimerkiverbit kaikista mahdollisista infinitiivintunnusvarianteista paitsi *-rä*. Ainoa ryhmään kuuluva verbi *pierrä* lienee liian alatyylinen, että sen olemassaolo hyväksyttäisiin ilman muuta. Analyysiosassa kaikille muille tunnuksille todellakin esitellään molemmat tunnusvaihtoehdot: *-la*, *-lä*, *-na*, *-nä* jne. Tässäkin oppikirjassa esitellään verbityypistä 3 eniten *-lA*-loppuisia verbejä, mutta astevaihtelua ei kuitenkaan korosteta. Myös verbityypin 3 verbivalinnoissa otetaan huomioon oppilaan sanavaraston laajentaminen, nimenomaan liikkumista kuvaavissa verbeissä.

Verbityyppien 4, 5 ja 6 esimerkiverbien määrä ei ole suhteessa todellisuuteen. Verbityypin 4 verbejä esitellään 17, verbityypin 5 verbejä esitellään 14 ja verbityypin 6 verbejä esitellään 11. Verbityyppi 4 on todellisuudessa kolmanneksi suurin verbiryhmä. Siihen kuuluu lähes kaksi tuhatta verbiä, ja lisäksi ryhmä on produktiivinen. Tästä oppikirjassa onkin esimerkkejä: *bongata*, *liftata*, *buuata*. Kun oppikirjassa muutoin on käsitelty kutakin verbiä vain kerran, verbityypin 5 verbeistä neljä esiintyy harjoituksissa yhdeksän kertaa. Erityisen suosittu on verbi *valita*, jonka oppilaat usein taivuttavat infinitiivistä lähtiessään muotoon **valitan*, **valitat*. Se esiintyy harjoituksissa, varmaankin edellä mainitusta syystä, kolmessa eri kohdassa.

4.3. Suomi2 - Minä ja arki

4.3.1. Verbityypit

Suomi2 - Minä ja arki lähestyy verbityyppejä oppilaan oman analyysin kautta (mts. 50). Analyysiluku on otsikoitu Verbityypit, ja heti alkuun oppilaalle kerrotaan, että verbejä voi ryhmitellä sen mukaan, miten ne muuttuvat, kun niitä taivutetaan. Sen enempää analyysitekstiä Minä ja arki ei tarjoa, vaan loppu on oppilaan ja opettajan yhteistyössä pääteltävä.

Ensimmäisessä tehtävässä oppilaan tulee taivuttaa kahdeksaa verbiä mallin mukaan. Verbeistä muodostetaan kaikki persoonamuodot preesensissä ja muutamissa myös infinitiivi. Kustakin verbistä on tehtävään kirjoitettu kahdesta kolmeen muotoa valmiiksi, joita oppilas käyttää mallina puuttuvia muotoja taivuttaessaan. Taivutusta helpottamaan ja samalla myös tehtävän kommunikatiivisuuden takaamiseksi kuhunkin verbiin liittyy kohde tai paikka: *osata pelin säännöt, opetella pelaamaan shakkia, pelata shakkia, nauttia pelaamisesta, kannustaa pelaajaa, kuunnella ohjeita, saada palkinto ja käydä kerhossa*. Kaikki persoonapronominit on kirjoitettu niin ikään valmiiksi. Niistä mainitaan myös puhekielen variantti. Monikon ensimmäisen persoonan kohdalle on kirjoitettu valmiiksi myös puhekielen variantti, passiivimuotoinen verbi.

Kun oppilas täyttää tehtävän rivit, hän havaitsee samalla suomen kielen verbintaivutuksen lekseemikohtaisen yksinkertaisuuden: Verbeissä *osata, pelata, opetella* ja *kuunnella* verbien taivutusvartalo pysyy persoonamuodoissa ennen persoonapäätettä aivan samanlaisena. Edellä mainitut infinitiivimuodot löytyvät sellaisenaan monikon ensimmäisen persoonan puhekielisestä variantista. Verbit *saada, käydä* ja *kannustaa* ovat vielä yksinkertaisemmin taipuvia. Niiden infinitiivivartalo ja taivutusvartalo ovat kautta linjan aivan samat. Eniten variaatiota oppilas havaitsee verbissä

nauttia, koska astevaihtelu toteutuu finiittimuodoissa eri tavoin: yksikön ja monikon kolmannessa persoonassa on vahva vokaalivartalo, muissa finiittimuodoissa, myös monikon ensimmäisen persoonan puhekielen variantissa, on heikko vokaalivartalo.

Tällaisen tehtävän täyttäminen saattaa laskea oppilaan motivaatiota, koska samaa verbiä kirjoitetaan kuusi seitsemän kertaa allekkain vain persoonapäätettä vaihtaen. Opettajan kannattaakin osoittaa oppilaille, että se juuri onkin se asia, mikä heidän olisi huomattava.

Seuraavassa tehtävässä (Minä ja arki: 51) käytetään edellä taivutettuja verbejä hyödyksi. Oppilaan tehtävänä on rakentaa itse verbityypit sivulle jäsenneltyihin neljään laatikkoon. Laatikoissa on jo valmiina osa edellisen tehtävän verbeistä infinitiivissä, josta kirjassa käytetään nimitystä perusmuoto, ja yksikön ensimmäisessä persoonassa, josta kirjassa käytetään nimitystä minä-muoto. Verbityyppiä ei nimetä S2-tradition mukaisesti numeroin, vaan ryhmittelyssä on käytetty Ison suomen kieliopin tapaan malliverbejä, jotka ovat infinitiivissä, mutta myös yksikön ensimmäisen persoonan muodossa: *PUHUA–PUHUN*-tyyppi, *SYÖDÄ–SYÖN*-tyyppi, *TULLA–TULEN*-tyyppi ja *HALUTA–HALUAN*-tyyppi. Oppilaan tehtävänä on siis ryhmitellä edellisen tehtävän verbit näiden otsikoiden alle.

Seuraavaksi ympyröidään perusmuodosta ja minä-muodosta ne kohdat, jotka muuttuvat. Todennäköistä on, että ympyröidyksi tulevat infinitiivin tunnukset ja astevaihtelun aiheuttamat konsonanttimuutokset. *TULLA–TULEN*- ja *HALUTA–HALUAN*-tyypeissä on ympyröitävä lisäksi taivutusvartalon loppu-*e* ja loppu-*A*. Treeniohjeissa kirjan lopussa (s.195) on kirjantekijöiden näkemys siitä, mitä pitäisi ympyröidä: *PUHUA–PUHUN*-tyypissä huomio kiinnitetään siihen, että infinitiivin lopussa on kaksi vokaalia, mutta finiittimuodossa vain yksi, *SYÖDÄ–SYÖN*-tyypissä on infinitiivin lopussa *-da* tai *-dä*, *TULLA–TULEN*-tyypissä on infinitiivin lopussa *-lla* ja *HALUTA–HALUAN*-tyypissä on infinitiivin lopussa *-Vta* ja finiittimuodossa kaksi vokaalia ennen persoonapäätettä.

Tehtävään kuuluu vielä kolmas osa, jossa oppilaan on kirjoitettava kuhunkin laatikkoon omat muistisäännöt siitä, miten perusmuodosta tehdään persoonamuotoja. Analyyttinen ja motivoitunut oppilas osaa tehdä tehtävän, mutta todennäköisesti opettajan ohjausta edellytetään. Tavoitteena tehtävän laatijoilla lienee samantyyppiset taivutuskaavat, kuin esimerkiksi Sisu 7 - oppikirjassa esitellään. *PUHUA–PUHUN*-tyypistä havaitaan, että perusmuodon lopusta otetaan viimeinen äänne pois, tässä tapauksessa *a* (verbit ovat *puhua, kannustaa, nauttia*), ja jos perusmuodossa on *tt*, minämuodossa on *t*. *SYÖDÄ–SYÖN*-tyypistä havaitaan, että taivutettaessa perusmuodon *-da* tai *-dä* otetaan pois. *TULLA–TULEN*-tyypissä perusmuodosta otetaan pois *-lla* ja ennen persoonapäätettä lisätään *le*, mikä on Minä ja arki -kirjan näkemys Treeniohjeissa (s. 195). Oppilas voi omatoimisesti päätyä myös tulkintaan *-la +e*. Jos perusmuodossa on *t* tai *nn*, minämuodossa on *tt* tai *nt*. *HALUTA–HALUAN*-tyypissä oppilas voi päätyä myös kahteen selitysmalliin: taivutettaessa perusmuodon lopusta otetaan *-ta* pois ja ennen persoonapäätettä lisätään *a* (*pela~~ta~~+a+n*), tai perusmuodosta otetaan *t* pois ennen viimeistä *a*:ta, jolloin taivutusvartalo on valmis (*pela~~ta~~+n*). Molemmat näkemykset toimivat, ja ovat siksi oikein.

tarvita ja *häiritä* mainitaan *HALUTA–HALUAN*-tyypin laatikossa (s. 51), mutta kirjan lopussa olevissa Treeniohjeissa (s.195) *HÄIRITÄ–HÄIRITSE*-verbeillä on jo oma laatikkonsa. Muissa lähteissä verbityyppinä 6 tunnettua *lämmetä : lämpene-*, *pienetä : pienene-* -taivutustyyppiä Minä ja arki ei esittele, vaan se käsiteltäneen oppikirjasarjan myöhemmissä osissa.

Tehtävässä 3 (Minä ja arki: 52) oppilaan tehtävänä on palauttaa finiittimuodossa oleva verbi infinitiiviin. Lisäksi tehtävässä kehoitetaan kirjoittaman verbien viereen omat muistisäännöt siitä, miten infinitiiviin päästään. Oppilasta autetaan siten, että finiittimuodoissa muuttuvia kirjaimia on tummennettu ja jokaiseen tyyppiin on kirjoitettu valmiiksi yksi verbi: *leikin : leikkiä, puhun : ____, harrastan : ____, istuvat : ____, haen : ____, opettelen : opetella, opiskelet : ____, tulemme : ____, kilpailen : ____, käyn*

: *käydä*, *viet* : _____, *kopioi* : _____, *pelaan* : *pelata*, *haluat* : _____, *häviän* : _____ ja *osaavat* : _____. Muuten infinitiivin muodostamiseen ei anneta ohjeita. Analyytisesti taitava oppilas osaa käyttää edellä mainittua mallia hyödyksi, mutta opettajan johdattelua tarvitaan, koska tehtävätyyppi esiintyy ensimmäistä kertaa. Jos allomorfinen analyysi on oppilaille liian vaikeaa, kannattaa infinitiivin muodostamista lähestyä nesessiivirakenteen kautta, mistä on funktionaalisestikin ajatellen hyötyä hänelle itselleen. Nesessiivirakenne on seitsemäsluokkalaisella aktiivisesti käytössä, kaikkihan heidän mielestään *pitää* / *täytyy tehdä*. Tehtävässä mainituista verbeistä *hakea*-infinitiivi täytyy tietää. Jos parina olisi esimerkiksi *lukea*, sen mallin avulla *hakea*kin löytyisi vaivatta. *käydä* ja *viedä* saattavat nesessiivirakennetta hyödynnettäessä tulostua puhekielisinä muotoina *käyä*, *viiä* vrt, *syyä*, mutta jos oppilas on tehtävässä huolellinen, hän kyllä havaitsee malliverbistä infinitiivin tunnuksen *dA*. Kokonaisuudessaan tehtävä ohjaa oppilasta analogian käyttöön.

Neljäs tehtävä (Minä ja arki: 52) on tradition mukainen: Täydennä tekstiin verbit. Verbit on annettu infinitiivissä. Tehtävään on valittu frekventit verbit: *olla*, *herätä*, *käydä*, *syödä*, *lähteä*, *ottaa*, *kuunnella*, *lukea*, *pelata* ja *tulla*. Infinitiivikeskeinen on myös viimeinen verbityyppiin liittyvä tehtävä: tekstistä alleviivataan kaikki verbit ja niiden infinitiivimuodot kirjoitetaan vihkoon. Tässä tehtävässä tarvitaan analogiaa, opettajan apua ja ensimmäisissä kahdessa tehtävässä luotua taulukkoa. Verbit ovat finiittimuodoissa seuraavat: *piristyn*, *saan*, *on*, *voin*, *treenaan*, *sanovat*, *pääsen*, *käy*, *löhöän*, *katselen*, *aion* ja *järjestävät*.

Minä ja arki esittelee verbien astevaihtelun omana kokonaisuutenaan, jota se nimittää T, K, P -vaihteluksi (mts. 54–55). Oppilas laitetaan heti aluksi tutkimaan ja ympäröimään muuttuvia konsonantteja tutuista verbeistä *lukea*, *nukkua* ja *tietää*, mukaan on otettu myös uusi verbi, oppilaille todennäköisesti hyvinkin frekventti *mesettää*. Seuraavaksi kerrotaan muutamien astevaihteluparien frekvenssistä: *tt - t*, *kk - k*, *t - d* ja *nt - nn -*

tapauksia on paljon, mutta *pp - p* -tapauksia on vähän. Oppilaalle annetaan tehtäväksi opetella ulkoa muutaman hyvin yleisen verbin astevaihtelu: *lukea : luen, pelätä : pelkään, kertoa : kerron, tavata : tapaan ja juosta : juoksen.*

Verbien astevaihtelu analysoidaan tehtävässä, jossa on annettu kolme verbiä infinitiivissä perusmuodoissa taivutettavaksi. Verbit edustavat kutakin astevaihtelua sisältävää verbityyppiä: *antaa, ajatella ja tykätä.* Oppilas kirjoittaa allekkain finiittimuodot ja antaa-verbistä vielä kaksi kieltomuotoa. Kunkin verbimuodon vieressä on kaksi ruutua, joihin täytyy laittaa rasti sen mukaan, onko muodossa vahva vai heikko konsonantti. *antaa*-tyypin astevaihtelun ero verrattuna *ajatella*- ja *tykätä*-tyyppiin tulee analysoitua kahteen kertaan, ensin kirjoitusvaiheessa ja sitten rastittamalla. Saman asian esittävä taulukko löytyy kirjan lopusta Treeniohjeista s. 196.

4.3.2. Verbin taivuttaminen

Verbin persoonataivutus esitellään Minä ja arki -oppikirjassa ennen verbityyppejä (mts. 44–46). Ennen varsinaista persoonataivutusta oppilaalle palautetaan mieleen, mikä verbi on: "Verbi kertoo, mitä joku tekee. Kun kerrot, mitä harrastat tai teet päivän aikana tarvitset verbejä." Tekemisestä laajennetaan vielä liikkumiseen ja olemiseen, joita kaikkia harjoitellaan pantomiimina. Vielä ennen persoonataivutusta tunnistetaan verbejä tekstistä alleviivaamalla ne.

Persoonataivutuksen analyysitekstissä todetaan: "Verbi taipuu persoonamuodoissa. Persoonamuoto kertoo, kuka tekee." Taulukon ja analyysityön tekee oppilas itse. Tehtävänä on taivuttaa verbit *käydä uimassa, soittaa pianoa ja pelata sulkapalloa.* Osa finiittimuodoista on valmiina, jotta oppilas voi käyttää niitä mallina. Finiittimuotojen lisäksi monikon ensimmäisestä persoonasta muodostetaan puhekieliset variantit *käydään, soitetaan, pelataan.* Seuraavaksi oppilaan tehtävänä on ympyröidä

värikynällä syntyneestä taulukosta persoonapäätteet, jolloin myös taivutusvartalot tulevat paremmin esille.

Seuraavassa tehtävässä muodostetaan verbeistä *käydä* ja *pelata* kieltomuodot taulukkoon. Oppilaan tehtävänä on tässäkin tehtävässä ympyröidä värikynällä persoonapäätteet kieltoverbistä. Persoonataivutuksen todellinen yksinkertaisuus näkyy tässäkin taulukossa sen valmistuttua: sekä *käy* että *pelaa* säilyvät kaikissa persoonamuodoissa samassa asussa. Seuraavaksi taivutetaan vielä *olla*-verbi kaikissa persoonissa preesensissä myönteisessä ja kielteisessä muodossa. Taulukkoon kirjoitetaan sekä kirjakielen että puhekielen variantit. Persoonataivutuksesta ei ole muita vain sitä harjoitettavia tehtäviä. Treeniohjeissa on sivulla 195 laatikko, jossa on malliksi taivutettu *puhua*. Finiittimuodoista on tummennettu persoonapäätteet ja kieltoverbi.

4.3.3. Yhteenveto

Taulukossa 5 on lueteltu kaikki Suomi 2 – Minä ja arki -oppikirjan verbityyppien ja persoonataivutuksen analyysiosassa ja harjoituksissa käytetyt verbit. Harjoitusten verbeistä mukaan on otettu ne, joita on pitänyt tehtävänannon mukaan taivuttaa persoonamuodoissa. Taulukon tummennetut verbit on oppikirjassa taivutettu malliksi kaikissa persoonamuodoissa tai oppilaan on itse täytynyt harjoituksena kirjoittaa taivutusparadigma näkyviin havainnointia varten. Kussakin verbityypissä mainitaan esiintymien lukumäärä analyysissa ja harjoituksissa sekä astevaihteluverbien osuus kokoluokasta.

Taulukko 5. Suomi2 – Minä ja arki: Analyysiosassa ja harjoituksissa käytetyt verbit:

verbityyppi 1

analyysiossa: 7 verbiä, joista 2 astevaihteluverbejä
puhua, nauttia, kannustaa, odottaa, harrastaa, istua, laulaa

harjoitukset: 19 verbiä, joista 10 astevaihteluverbejä
leikkiä, puhua, harrastaa, istua, hakea, kestää, lähteä, ottaa, nukkuu (2), lukea, katsoa, pirstytyä, sanoa, aikoa, järjestää, mesettää, tietää, antaa

verbityyppi 2

analyysiossa: 6 verbiä
saada, käydä, syödä, juoda, kopioida, imuroida

harjoitukset: 12 verbiä
käydä (5), viedä, kopioida, syödä, tehdä, saada, voida, päästä,

verbityyppi 3

analyysiossa: 14 verbiä, joista 4 astevaihteluverbejä
opetella, kuunnella, ajatella, tulla, mennä, panna, päästä, pestä, juosta, kävellä, opiskella, luulla, nousta, purra

harjoitukset: 13 verbiä, joista 3 astevaihteluverbejä
opetella, opiskella, tulla (2), kilpailla, olla (4), lepiällä, kuunnella, katsella, ajatella

verbityyppi 4

analyysiossa: 5 verbiä, joista 0 astevaihteluverbejä
haluta, osata, pelata, surffata, bodata

harjoitukset: 13 verbiä, joista 2 astevaihteluverbejä
pelata (2), haluta (2), hävitä, osata, herätä, treenata (2), löhötä, ruveta, tykätä,

verbityyppi 5

analyysiossa: 5 verbiä
tarvita, häiritä, valita, mainita, merkitä

harjoitukset: 0 verbiä

verbityyppi 6

analyysiossa: ei mainintaa, ei esimerkkejä, harjoitukset: 0 verbiä

Suomi2 – Minä ja arki -oppikirjan analyysissa ja harjoituksissa käyttämistä verbeistä voidaan havaita, että kirja on suunnattu kielenoppimisen alkuvaiheessa oleville oppilaille. Ensinnäkin analyysitekstit ovat vain muutaman lauseen mittaisia peruslauseita. Toiseksi harjoituksissa laajempi kirjoittaminen on hyvin vähäistä; tehtävänä on useimmiten alleviivata, ympyröidä tai korkeintaan täydentää puuttuvia yksittäisiä sanoja. Kolmanneksi analyysiin ja harjoituksiin valitut verbit ovat käyttötaajuudeltaan yleisiä verbejä: *puhua, istua, laulaa, leikkiä, sanoa*. Sanavarastoa kasvattamaan on mukaan saatu muutamia nuoren elämässä todennäköisesti frekventtejä, kielihistoriallisesti uusia verbejä produktiiveihin verbityyppeihin: *mesettää, treenata, löhötä* ja jostain syystä kaksi kertaa *kopioida*.

Minä ja arki kiinnittää muiden oppikirjojen tapaan huomion verbityyppi 1:n astevaihteluun. Analyysivaiheessa pääpaino on astevaihteluttomilla verbeillä, mutta harjoitusten verbeistä jo puolet on astevaihtelullisia. Oppikirjassa kiinnitetään huomio siihen, miten taivutusvartalo muuttuu infinitiivistä finiittimuotoihin ja päinvastoin. Vaikka oppilas tekeekin analyysin itse, lopputulos on suomi toisena kielenä -opetuksen tradition mukainen. Tiedyt astevaihteluasiat täytyy vain hahmottaa, tavalla tai toisella.

Muista tämän tutkimuksen kohteena olevista oppikirjoista poiketen Minä ja arki harjoituttaa verbityyppi 2:n verbejä runsaasti, yhtä paljon kuin tyyppijä 3 ja 4. *käydä*-verbi esiintyy harjoituksissa peräti viisi kertaa ja kuusi muuta lyhyttä *-dA*-verbiä kerran. Tyyppin taaja esiintyminen johtunee siitä, että taivutusvartaloltaan vaihteluttomina verbit ovat helppoja taivuttaa, ja kieliopintojensa alussa oleva oppilas saa myös onnistumisen elämyksiä astevaihteluberbien kanssa pähkäilyn lomassa.

Verbityypistä 3 Minä ja arki esittelee vain *-IA*-loppuisia verbejä, mutta päähuomio on taivutusvartalon *e*-loppuisuudella, ei astevaihtelulla. Tärkeät verbit *tulla* ja *olla* taivutetaan moneen kertaan.

Verbityypissä 4 huomio kiinnittyy niin ikään taivutusvartalon muuttumiseen ja -VV-loppuisuuteen. Analyysiosan verbeissä ei esitellä astevaihtelullisia verbejä lainkaan, mutta sen sijaan verbityypin produktiivutta havainnollistetaan uusien verbien myötä: *surffata, bodata, treenata*. Oppimateriaalin jakautuminen aihepiireihin näkyy verbityyppikappaleen sanastossa.

Verbityypin 5 verbeistä mainitaan taulukoissa taajimmin käytetyt ja oppikirjan kohderyhmälle tärkeät: *tarvita, häiritä, valita, mainita, merkitä*. Kaksi jälkimmäistä verbiä ovat erittäin tärkeitä siksi, että ne esiintyvät paljon erityisesti lukuaineiden mutta myös muiden kouluaineiden oppikirjojen tehtävissä ja testeissä. Verbityypin 5 verbejä ei harjoitella ollenkaan, mikä on erikoista, sillä verbityyppi on oppilaille käytännön tilanteista varmasti tuttu ja taivutettaessa käyttäytymiseltään helposti omaksuttava. Verbityyppi 6 ei saa edes mainintaa oppikirjassa.

4.4. Havainnot oppikirjojen verbivalinnoista

Kaikkien kolmen oppikirjan verbityyppianalyyseissa ja harjoituksissa on yksi yhteinen piirre: astevaihtelulle annetaan suuri merkitys. Etenkin astevaihtelullisia verbityyppi 1:n verbejä harjoitellaan runsaasti. Verbityyppi 1:n verbejä harjoitellaan muutenkin eniten, koska se on suurin verbiryhmä, mutta astevaihteluverbien osuus harjoituksissa on epätavallisen suuri. Ilmeisesti ajatellaan, että astevaihtelu aiheuttaa suurimman osan verbintaivutukseen liittyvistä virheistä, mistä syystä sitä täytyy harjoitella eniten. Taulukossa 6 on yhteenveto eri oppikirjojen verbityyppiesiintymistä. Kokonaismäärän jälkeen on suluissa astevaihteluverbien lukumäärä.

Taulukko 6: Yhteenveto eri oppikirjojen verbityyppiesiintymistä analyysissa ja harjoituksissa. Suluissa on astevaihteluverbien lukumäärä kokonaismäärästä.

	Juttuja ja tuttuja	Sisu 7	Minä ja arki
VT 1: analyysi	5 (4)	18 (12)	7 (2)
harjoitukset	19(17)	39 (28)	19 (10)
VT 2: analyysi	6	21	6
harjoitukset	0	7	12
VT 3: analyysi	9 (3)	29 (6)	14 (0)
harjoitukset	6 (5)	23 (5)	13 (3)
VT 4: analyysi	3 (2)	17 (7)	5 (0)
harjoitukset	7 (7)	16 (7)	13 (2)
VT 5: analyysi	3	14	5
harjoitukset	1	12	0
VT 6: analyysi	3 (2)	11 (8)	0
harjoitukset	0	6 (2)	0
yhteensä	62 (40)	213 (75)	94 (17)

Taulukosta on havaittavissa, että ne verbityypit, joissa astevaihtelua esiintyy (1,3,4,6) ovat etusijalla oppikirjoissa analyysin ja harjoitusten määrässä mitattuna. Verbityypit 2 ja 5, joissa astevaihtelua ei ole, ovat harjoituksissa vähiten edustettuina.

Kaikkein eniten astevaihteluun kiinnittää huomiota Juttuja ja tuttuja -harjoituskirja, jossa lähes kaikki verbityyppien 1, 3 ja 4 verbit ovat astevaihtelutapauksia. Vastaavasti kirjassa ei harjoitella juuri lainkaan tyyppien 2 ja 5 verbeillä.

Sisu 7 pitää myös astevaihtelua tärkeänä verbityypissä 1, mutta harjoituttaa paljon maltillisemmin verbityypin 3, 4 ja 6 verbeillä.

Astevaihtelun esiintyminen kyseisissä verbityypeissä ei ole aivan niin tärkeä, koska niiden taivutusvartaloissa ei ole variaatiota persoonataivutuksen preesensmuodoissa.

Suomi2 – Minä ja arki -oppikirjassa astevaihteluun perehdytään vain verbityypissä 1. Verbityyppien 3 ja 4 taivutuksessa havainnoidaan ensin niiden vartaloitten loppuäänteitä. Astevaihtelutapausten aika on myöhemmin.

Oppikirjojen verbivalinnoissa näkyy myös koko verbityypin koko, mitä suuremmasta verbityypistä kaiken kaikkiaan on kyse, sitä enemmän tyyppiä oppikirjoissa analysoidaan suhteessa harvinaisempiin tyypeihin.

Oppikirjojen tehtävätyypit ovat pääasiassa S2-tradition mukaisia infinitiivistä finiittimuotoon ja päinvastoin siirtymisiä. Lähes kaikissa tapauksissa harjoituksissa infinitiivistä pyydetään muodostamaan ainoastaan yksi finiittimuoto. Näin ollen eri verbien vartaloitten dynaamisia suhteita ei pääse tarkastelemaan. Opettajalta ja oppilailta vaaditaan viitseliäisyyttä, jos laajempaa vertailua halutaan tehdä.

5. LOPUKSI

Kaikissa uusissa seitsemäsluokkalaisille suunnatuissa oppikirjoissa verbityyppien merkittävimäksi harjoiteltavaksi asiaksi nostetaan astevaihtelu, etenkin verbityypissä 1. Suomen kielen verbien persoonataivutus on periaatteeltaan hyvin yksinkertaista ja loogista. Taivutusvartalot pysyvät lekseemeittäin samoina, ainoa poikkeus on juuri edellä mainittu verbityyppi 1, jossa infinitiivin lisäksi yksikön ja monikon kolmannessa persoonassa on astevaihteluverbeissä vahva vokaalivartalo. Muut astevaihteluberbit, tyypit 3, 4 ja 6, eivät ole kirjantekijöiden painotuksen perusteella lainkaan niin vaativia: vaikka infinitiivissä onkin heikko konsonantti, kaikissa persoonamuodoissa taivutusvartalo on sama.

Verbityyppien maine hankalana ja monimutkaisena kielioppiasiana johtuneen juuri lähestymistavasta, jossa infinitiivistä tehdään finiittimuotoja. Tällöin joudutaan muistamaan suuri määrä morfofonologisia sääntöjä, joista edellä mainittu astevaihtelu on vain yksi.

Analogiaa käyttämällä verbityyppien oppiminen ja opettaminen voisi olla hedelmällisempää. Analogiaa käyttämällä oppilas saattaisi onnistua paremmin uusien verbien saattamisessa osaksi hänen aktiivista kielitaitoaan. Jokainen kielenkäyttäjä käyttää analogiaa tiedostamattaan ja monet tiedostaenkin, mutta peruskoululainen tarvitsee siinä vielä usein opettajan apua. Opettaja voi osoittaa oppilaalle, että hän osaa monia asioita, esimerkiksi uuden verbin taivutusparadigman astevaihtelumuutoksineen, kunhan käyttää mallia.

Uudet oppikirjat Juttuja ja tuttuja, Sisu 7 – suomea toisena kielenä ja Suomi2 – Minä ja arki ovat kaikki tekijöidensä mukaan opetussuunnitelman perusteiden määräämällä tavalla funktionaalisia: tärkeintä on oppilaan kielenkäyttötaito, eivät rakenteet. Kaikki kolme kirjaa lähestyvät verbityyppejä hieman eri tavoin: Juttuja ja tuttuja vain luettelee tyypit

muutamien esimerkein, Sisu 7 analysoi verbityyppejä kymmenen sivun verran ja Suomi2 – Minä ja arki laittaa oppilaan tekemään ja analysoimaan taulukon. Kaikkien lähestymistapojen tuloksena ovat kuitenkin jo iät ja ajat suomi toisena kielenä -opetuksessa käytetyt kaavat: mitä otetaan infinitiivin lopusta pois, mitä laitetaan mahdollisesti lisää ennen persoonapäätettä ja miten astevaihtelu toteutuu, jos toteutuu. Samoin kirjojen tehtävyydit eivät poikkea juuri mitenkään vuosikymmenten takaisista: infinitiivejä luokitellaan verbityyppeihin, infinitiiveistä taivutetaan finiittimuotoja ja finiittimuotoja palautetaan infinitiiveiksi.

Suomi toisena kielenä -opetuksen ja oppimateriaalien haasteena peruskoulussa ovat edelleen heterogeeniset oppilasryhmät. Tässä tutkielmassa tarkastellut kirjat sopivat kyllä kohderyhmälleen, seitsemäsluokkalaisille, mutta hyvin eritasoisille oppilaille ja eri tarkoituksiin. Sisu 7:n ongelmana on se, että analyysitekstit ovat aivan liian vaikeita, lingvistisiä ja pitkiä kohderyhmälleen, harjoituksia sitä vastoin on liian vähän ja ne ovat liian helppoja teksteihin nähden. Juttuja ja tuttuja toimii parhaiten eriyttävänä materiaalina. Sen parasta antia ovat sanavarastoa kasvattavat tehtävät, joita on paljon. Kirjan ongelmana on kuitenkin liiallinen suomi äidinkielenä -oppimäärän mukaileminen. Suomi2 – Minä ja arki taas on selvästi suunnattu oppilaalle, joka on ollut suomen kielen vaikutuspiirissä muutaman vuoden. Tällaisen oppilaan kielenkäyttötaitoa tämä monipuolinen pienissä osissa etenevä oppikirja vahvistaa varmasti.

Mitä tahansa edellä mainituista oppikirjoista opettaja käyttääkin, hän ei silti pääse täysin eroon oman oppimateriaalin luomisesta.

Tutkimus herättää lisäkysymyksiä oppikirjoihin valittujen verbien kvaliteetista. Mitä verbejä oppikirjoihin valitaan? Millä perusteella verbit valitaan? Ovatko oppikirjojen verbit frekventtejä? Kasvattavatko ne oppilaan sanavarastoa optimaalisella tavalla?

Toinen kiinnostava lisätutkimuksen aihe on suomi toisena kielenä -oppijan kokemus verbityypeistä opittavana asiana. Onko verbien astevaihtelu todellakin niin vaikea asia, kuin S2-opetuksen traditio antaa ymmärtää?

LÄHTEET

- Kieli ja sen kieliopit 1994: Kieli ja sen kieliopit: opetuksen suuntaviivoja.
Opetusministeriö – Painatuskeskus, Helsinki.
- Hakulinen, Auli ym. (toim.) 2004 = ALHO, IRJA – HAKULINEN, AULI – HEINONEN, TARJA RIITTA – KOIVISTO, VESA – KORHONEN, RIITTA – VILKUNA, MARIA (toim.): Iso suomen kielioppi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki.
- HÄMÄLÄINEN, EILA 1996: Miten opettaa kielioppia kielioppiin tottumattomille? – Marjut Vehkanen (toim.), Suomi toisena ja vieraana kielenä - ajatuksia kielestä, kulttuureista ja metodeista. s. 21–27. Oy Edita Ab, Helsinki.
- INGO, RUNE 2000: Suomen kieli vieraan silmin. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielen tutkijaryhmän julkaisut, nro 26. Vaasa.
- JANTUNEN, MIKA 1997: *Havaita, hillitä* -tyyppisten verbien produktiiviuudesta. – Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti 1997/3, s. 434–438. Helsinki.
- KARLSSON, FRED 1983: Suomen kielen äänne- ja muotorakenne. WSOY. Helsinki.
- LAAKSONEN, KAINO – LIEKO, ANNELI 1988: Suomen kielen äänne- ja muoto-oppi. Oy Finn Lectura Ab. Loimaa.

- LUMME, HELI 2003: Onko kielioppia opetettava? – Mela, Marjo – Mikkonen, Pirjo (toim.) 2003: Suomi kakkonen, opas opettajille. s. 113–121. Tietolipas 198. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- MELA, MARJO – MIKKONEN, PIRJO (toim.) 2003: Suomi kakkonen, opas opettajille. Tietolipas 198. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- NUUTINEN, OLLI 1996: Kielen oppikurssin laatimisesta. – Marjut Vehkanen (toim.), Suomi toisena ja vieraana kielenä - ajatuksia kielestä, kulttuureista ja metodeista. s. 11–19. Oy Edita Ab, Helsinki.
- PAUNONEN, HEIKKI 1976: Allomorfiin dynamiikkaa. – Hakulinen, Auli – Leino, Pentti (toim.) 1983: Nykysuomen rakenne ja kehitys 1. Tietolipas 93. Suomalaisen Kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. OPS. Opetushallitus. Helsinki.
- SILFVERBERG, LEENA 1996: Viestinnän kannalta ensisijaisia kieliopillisia kategorioita. – Marjut Vehkanen (toim.), Suomi toisena ja vieraana kielenä - ajatuksia kielestä, kulttuureista ja metodeista. s. 36–51. Oy Edita Ab, Helsinki.
- WHITE, LEILA 1997: Suomen kielioppia ulkomaalaisille. Oy Finn Lectura Ab. Loimaa.

Tutkimusaineisto:

KONSTI, PAULA – KORPELA, HELENA – LUUSALO, ANNE –
UFACIK, RIITTA 2004: Juttuja ja tuttuja. Kielitietoa ja harjoituksia suomi
toisena kielenä -opiskeluun seitsemäsluokkalaisille.
Harjoituskirja. Opetushallitus. Helsinki.

HUHTA, SUSANNA – VOIPIO, SANNA 2004: Sisu 7. Suomea toisena
kielenä. Yhdistetty työ- ja oppikirja. Kustannusosakeyhtiö
Tammi. Helsinki.

TUKIA, KAISA – AALTO, EIJA – TAALAS, PEPPI – MUSTONEN,
SANNA 2007: Suomi2. Minä ja arki. Harjoituskirja. Kustannusosakeyhtiö
Otava. Helsinki.